

M. T. R. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. 620
Vol.

Title: *Pratishth a
Mayukha*

Pratishth

620

620

प्रतिष्ठागुरु

Incomplete

Pratishtha Nayookha		Title
:	Nilkantha Bhana	Author
:	:	Editor
:	:	Year, Vols.
:	:	Publisher
620	Ends abruptly	Remarks

ॐ
ॐ

॥ प्रतिष्ठासुखः ॥ १० ॥
पत्र ३५ ॥

प्रति.म.

॥१॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीरविर्जयति ॥ महो मत्समाराध्य जलोत्तर्गमथोक्तवान् ॥ प्रतिष्ठां सर्वदेवानां नालकं वो
वदत्समौ ॥ तत्र तत्कालाविलुधमोत्तरे चैत्रे वा फल्गुने वा पिज्येष्टे वा माधवे तथा माघे वा सर्वदेवानां प्रति
ष्ठाशु नदासिते ॥ रिक्ता न्यततिष्ठिषु स्यात्सावरे नौ मान्यके तथेति तत्रैव त्रापाटे देतयामूलमुत्तरात्रयमे
व च ज्येष्ठाश्रवणरोहिण्यः पूर्वाजापदा तथा ॥ हस्तोश्चिन्मारेवती च पुष्यो मृगशिरस्तथा ॥ अनुराधा तथा स्वा
ती प्रतिष्ठासु प्रशस्यत इति ॥ तत्राषाढे वैश्यने नैवोत्तराषाढा प्राजावपुत्तरात्रयपदमुत्तराफाल्गुन्युत्तरा
जापदे यो रथवत् ॥ नारसिंहे तथा महाश्विनो मास उत्तमः सर्वकामदः ॥ देवी तत्र सदाशक्त्या सुनापि प्रति
ष्ठितः ॥ जवने फलदा पुंसां कर्कस्थे च वृषस्थिते ॥ नतिथिर्न च नक्षत्रं नो पवासे तत्र कारणं ॥ मातृ चैरववाराह
नारसिंह त्रिविक्रमाः ॥ मादिषा सुरहं त्यश्चस्थाप्य वैदक्षिणायनं द्युचिनिषेधः ॥ आर्द्रादिके स्वातिविरामकाले
नक्षत्रहृदं दशके स्थिते कीं विवाहचौलव्रतबंधदीक्षासुरप्रतिष्ठादिनकार्यमेवेति ॥ अथ संभाराः ॥ अर्का
दिग्रहसमिधां प्रत्येकमष्टमहस्रमष्टशतं संक्षेपपक्षे ॥ अथ चर्वादि लोकपालादियागापयलाशादिसमि

रामः

॥७५७॥

धां प्रत्येकमष्टमहस्रमष्टशतं वा ॥ पुष्पामालाः ॥ कुंकुमं कर्पूरः ॥ कस्तूरी चंदनं गुग्गुलु ॥ धूपदहनं ॥ अरवि
कं ॥ घंटापादुका ॥ तर्पणं वलिसामग्री ॥ पायसं नक्षत्रं नैवेद्यं ॥ होमार्घ्यं मान्यतिलयवाज्ञतफलादिकं ॥ प्रति
कुंडं विष्टराश्रुत्वारः ॥ प्रतिकुंडं सुकृत्सुवौ ॥ आसनानि त्रिस्त्रींश्वेतोर्णसूत्रं ॥ सर्वतो भद्रादिरवनायश्चेत्तरक्त
पातनीलकुलावर्णकास्तपनकलशाः ॥ पद्मवाकदलीस्तं जापताकादशः ॥ अजाश्वदशोत्तेषावेणदंडा वज्रा
मौक्तिकवैडूर्यशंखस्फटिकपुष्परंगे इनीलमहानीलाश्चिरत्नाष्टकं ॥ हरितालकमनंशिलात्रककुलं
नगंधककोशः ॥ सस्वर्णमाह्निकगौरिका इति धातुष्टकं ॥ तिलयवमुद्गो धूमनी वारत्रयमाकसर्धपत्रीद्वय
इति बीजाष्टकं ॥ सुवर्णरजतताम्रलोहत्रयमुसासरागरात्यारव्यधातुष्टकं ॥ मधुपर्कपात्रासौवर्णताम्रवात्रर्धपा
त्रं ॥ शकैः कद्विनिमाषसुवर्णशलाका ॥ स्थापनाय कलशरत्नानि ॥ षोडशद्वारकलशाः ॥ वेदिकलशाश्चत्वार
चालुमंडलशाः ॥ कुंडं संख्यायानि शकलशाः ॥ तपनकलशानं पंचत्वारिंशत् ॥ कलशसंख्यया शरावाणि धा
रासहस्रान्वितौ ॥ कलशौ गजाश्च स्थातवन्म्रीकसंगमकूलद्वयवराहोत्तराजद्वारमृदु ॥ सुरामांसीवृक्
कुक्षैश्चैलेयहरिद्रादातहरीद्रासटीचंपकमुस्त इति सवौषध्याः ॥ पंचगव्यं पृथक् पृथक् ब्राह्मि गतिलो

प्रतिम

॥ २॥

धूमनावारश्यामाकमुद्रा इति सप्त धान्यानि शय्या सोपस्करा ॥ श्वेतवस्त्रं चामरं विचित्रवितानं त्रयोदश
लपटाः कृत्विग्वरणसामग्री शिल्पि वस्त्रयुगमित्यादिसं नृतसं नारो मूर्तिप्रतिष्ठादिना त्वाकसप्तमस्ति
पंचमस्ति सद्यो वा प्रासादाद्ये मंडपं कृत्वा तन्मध्ये चतुरस्रो चतुर्हस्तां वा हस्तो स्थितां वेदि मंडपोत्तरे चतुर्द
शित्व पनं मंडपं तत्र वेदिका त्रयं च कृत्वा शिल्पे स्थानात् प्रासादक्षिणं पनं देवं तत्रानायासनेन निधाया चांता प्रा
णाना यम्यमासा कृत्वा रय्यास्यां मूर्तौ लिंगे वा देवकलासन्निधौ ध्यायेत् आयुश्चा सर्वफलाक्षय्यसुखकमईश्व
रप्रीतिकामो वाञ्छमु क मूर्तौ लिंगस्य वा प्रतिष्ठा करिष्य इति संकल्प्य गणपतिपूजनं पुण्याह वाचनं कृ
त्वा प्रतिष्ठायागनिमित्तं श्राद्धमेतसुहृन् यजनायात्मनः शक्यं करिष्ये मातृपूजनमिति मंत्रमुक्त्वा मा
तृपूजनं नंदीश्राद्धं च कृत्वा चार्यं हत्वा द्वात्रिंशत् षोडशाष्टौ चतुरो वा कृत्विजौ षौ चतुरो वा द्वाप्यालान्
त्वातान् संपूजयेत् मधुपर्कादिना ॥ मदस्य वरणमप्येति त्रिविक्रमादयः ॥ ततो मंत्रमूर्तिर्नवान्नायसंसारो
वेदकारकः ॥ देवपूजा ह्येययास्या कुरु धर्मोऽतिवत् ॥ संसारनयनी तेन ह्ययं यज्ञः सुनक्ति ॥ प्रारब्धत्वत्
सादेन निर्विघ्नं मे न वद्विति ॥ आवायं प्रार्थयत्येधो घसपरिकरः संपूर्णकुंभो नृदं कर्णे निशितमंत्रेण महा

रामः

७५६॥

मंडपं प्रदक्षिणा कृत्य पश्चिमद्वारेण प्रविशेत् तत्राचार्यः अपक्वामंतु नृता निषिञ्चाचा सर्वतो दिशः सर्वे
षामविरोधेन ब्रह्मकर्मसमारभ इत्युक्ता तत्र सर्षपात्त्रिकीर्य देवा आयातु यातु धाना अपपातु विमोदे
वयजनेरक्षेति रक्षांत्वा वेदिकाग्रे यकोणे स्थूणां वसुदायै नमः ॥ वसुदमा वाहयामीत्यालम्य गंधपुष्पा
दिनार्चयेत् ॥ ततः प्रादक्षिणेन नृदं यै नम इति द्वितीयं ॥ अदित्ये इति तृतीयं ॥ नंदायै ॥ इति चतुर्थं ॥ मंडपा
ग्रे यकोणे नृत्यै इति प्रथमं ॥ सरस्वत्यै नमः ॥ २ पूर्वसंध्यायै लमध्यसंध्यायै ॥ ४ पश्चिमसंध्यायै ॥ गायत्र्यै
॥ सावित्र्यै ॥ बृहस्पतये ॥ विनतायै ॥ पौर्णमास्यै ॥ सितावात्यै ॥ इति षोडशस्थूणां स्पर्ष्ट्वा पूजयेत् ॥ नाममा
त्रेण नम इति बलिः कार्यः सर्वेभ्यो नम इति शारवाहं धनानि पूजयेत् ॥ ततः पश्चिमद्वारेण निर्गत्य वादिगा
दिद्वारतोराणां पूजामारभेत् ॥ तत्र प्राच्यां सुदृढतोरणाय ॥ अश्वस्तोरणैर्नयं यज्ञरक्ष सर्वविघ्नानिवारयेत्
अथ त्रिमूलशृंगेषु प्रदक्षिणेनैव धनारं भगमि त्यादित्या सकुर्यात् ॥ शारवाम्भुजयोर्धन्यराश्यां रुपरि
रत्नगर्भौ प्रशांत शिशिरनामौ कलशौ प्रतिष्ठाप्य पूजयेत् ॥ ततो द्वाग्देवोऽंजमा वाह्यनमस्कृत्य ईडा

३.म.

॥३॥

यहियुचित्रनानोइतिपातां पताकां ध्वजं वा लम्बना तारमिति नातोरणो परिनिर्धातु इजा यद्युतो दनबलि
दानं अग्निमा लइस्वेदपूजयेत् रुवेदः पन्नपत्राक्षो गायत्रः सोमदेवतः अग्निगोत्रस्तु विप्रैरुत्तु कृत्वा
मेमखे नवेति ध्यानं तत्र आसुक्तं पावमानं च सोमसुक्तं सुमंगलं पौरुषं रुद्रसुक्तं च वामे देव्यं तथैव चेति
द्वारपालजपः अथाग्नेयकोणो अग्नये नम इत्यग्निमावाह्य पूजयेत् अग्न्यायाहितिरक्त ध्वजपताका
लं न त्वन्नो अग्र इति पताको ह्ययः अग्निदूतमिति दूतमिति दूतो दनं बलिः याम्ये सुभद्रद्वारतोरथणाय
नमः औदुंबरतोरणौ न यज्ञैरक्षसर्वविघ्नान्निवारयेति पूजयेत् मृगेषु प्रसन्नैः नमः मित्रयनमः वरुणाय
नमः इत्यादित्याय नमः इत्यादित्यादित्याय नमः द्वारशारवयो सोमाया अयापनम इति वसुधयमर्चयेत्
शारवामूलयोः पूजन्त्याशोकनामानौ कुम्भौ प्रतिष्ठाप्य पूजयेत् ततो द्वारदेशे यमावाहनमस्तु त्वयमाय
सोममिति श्याम ध्वजपताकालं नमः यमाय मधुमन्मम मति तोरणो परिनिधानं मोषनक्त बलिदानं
इषेत्वेति पयं जुर्वेद पूजयेत् कातराक्षो यजुर्वेदस्त्रैष्टुभौ विसुदेवतः काश्यपेयैस्तु विप्रैरुत्तु कृत्वा

रामः

॥३५॥

मेमखे नवेति यजुर्वेद ध्यानं तत्र आनो नऽनुवाकश्च अशुशिशानकस्तथा यदेवास्त्राणि च पठेत् ततो ह्यो
चपुनंतुमं अग्निधा अग्निसप्तैव दृष्टा युक्ते कृत्वा पठेत् आप्याय स्वषट् नमोस्तु सर्पेभ्यः आहूते नमः
शं नवेत्येक एकं अग्निदेवता क्रमात् वातारमिंद्रमित्येको सोमराजानमे कया अन्नपतेमहो इन्द्रकृत्वं स
वाचंसमग्रकं पठेत् अष्टानि क्रतौ निरुतये नम इति निरु निमावाह्य पूजयेत् मोषुणाः परापरेति कृत्वा पताका
लं न त्वन्नो अग्र इति ध्वजपताको ह्ययः निरुति सं पूज्य मोषुणा इति कृत्वा व्रीह्यन्ने दूतमहितं बलिद
द्यात् अथ पश्चिमायां सुनीमतोरणाय नमः ज्ञा हतोरणो तं यज्ञैरक्षसर्वविघ्नान्निवारयेति पूजयेत्
अथ त्रिशूलेषु अर्यशो नमः अंशवे नमः विवस्वते नम इत्यादित्याय नमः द्वारशारवयो अनिलाय अन
लाय नम इति वसुधयं शारवामूलयोर्धान्यपुंजो परिसंजीवनामृतनामानौ कुम्भौ प्रतिष्ठाप्य पूजयेत्
तत्र वरुणमावाहनमस्तु त्वत्वायामिति श्वत ध्वजपताकालं नमः उदुत्तमं वरुणो तितोरणो परिनिधा
नं नवनीतौ दनबलिदानं अग्न्यायाहृतिसामवेदं स्तुयं गाक्षो जागातः शक्रदेवतः नारदाजस्तु

प्र.म.

४॥

विप्रेन्द्रकृत्वि कृतं मेरवे न वेति सामवेद ध्यानं तत्र जपः इन्द्राय सामगायतः अहमस्मि प्रयमजा सैतुस्त
रा स्वादिष्ट्या गायंति त्वागायत्रिणा कस्य नूनं कनमस्या मृताना मित्यादि अथ वायवे वायवे नमः
इति वायुमावाह्य पूजयेत् वायो शतमिति धूमध्वजपताकालं नः तव वायव्यं तस्य त इति पताको
ह्वयं वायुसंपूज्य यवौदन बलिदानं अथोत्तरे सुप्रनाय तौरणाय नमः शंतो देवाति तौरस्त न न्यत्रो
धतौरणेनं यज्ञं रक्ष सर्वविघ्नान्निवारयेति पूजयेत् शृंगेषु त्वष्टे नमः सवित्रे नमः इत्यादित्यासः द्वारशा
खयो प्रसूपाय नमः प्रनासाय नमः इति वसुद्वयं शारवा मूलयोर्धनं दश्री प्रदनामानौ कुं नौ प्रतिष्ठा
प्य पूजयेत् अत्र सोममावाह्यं नमस्तु सोमो धेनुमिति सुवर्णध्वजपताको लं नः वयं सोमेति तौरणोप
रिनिधानं धैर्यं गव बलिदानं शंतो देवा रित्यथर्ववेदे पूजयेत् सुवर्णनयनो यवा तुष्टु पूच्छं द पुरंदरः
वेदे वैतानगो वस्तु कृत्वि कृतं मेरवे न वेति तत्र ध्यानं अथ वीं गिरसं चैव अथ वीं गिरसं तथा शंसाध्या
यं च पठेत् अथो शान्त्य ईशानाय नमः इति शानमावाह्य पूजयेत् नमः शं न वायेति रक्तध्वजपताक

रामः

॥७६॥

लं नः तमि शानमिच्छायः गोवेधुक बलिः ईशान पूर्वयोर्मध्ये अनंताय नमः इत्यनेन तमावाह्य पूजयेत्
नमोस्तु सर्वेभ्य इति मेघवर्णध्वजपताकालं नः तद्विष्णोर्नुकामति बलिदानं पश्चिम निरुति मध्ये ब्रह्म
णे नमः इत्यावाह्य पूजयेत् यदेवा देव हे उ नमिति रक्तध्वजपताकालं नः ब्रजज्ञानमिति उ ह्वयः सनो
नुवनस्य पत इति पायस बलिदानं प्राच्या गणानां त्वेति गणेशं पूज्य नमोस्तु रुद्रेभ्यो ये अत्र रिशे
इति मंडपाद्वर्हि दिग्विदिस्तु जानूं संस्थाप्य तेभ्यो बलिदत्वाये केचित् विदुः लोकेषु आगता बलिको
क्षिणा तेभ्यो बलिप्रयच्छा मिनमस्तु स पुनः पुनरिति शपामं सर्वेभ्यो नूतेभ्यो नम इति बलिदत्वा चामे
त् इति मंडप पूजा अथ गुरुर्महावेद्यां सर्वतो नमः देवता सामान्य प्रयोक्ता आवाह्यं पूज्य स्वकुंडे शि
स्थापयेत् ततः सर्वे पिहो तारस्तं मेवाग्निस्वस्वकुंडे प्रणयेत् ततो गुरु प्रसादां त रिशान्या नै रूप्सो वाह
स्तमिति वेद्यां चतुषष्टिपदे वास्तुपीठं सामान्य प्रयोगोक्ता शीरमादि देवता आवाह्यं पूज्य ताम्यो बलि
दद्यात् कुंडेषु स्वस्वशाखाय पूर्वो गौत्तरहो तारा प्रतिदेवत मोष्टा त्रस हस्तमष्टोत्तर शतमष्टाविंशति

मष्टौ वा प्रत्यक्षमिति लाज्यैः कुं संख्यया विनयजुः युनमिमंत्रैः। ततः पंच संख्यया पंचविंशतिसंख्यया
वाविल्वैस्तुक्ष्णैर्वा वास्तोष्यता ॥ इति च तत्सन्निर्वास्तोष्यते धृतवास्तुणेति च कृत्वा अघोरे भ्योऽथ घो
रे भ्यस्त्याज्येनाष्टोत्तरसहस्रमष्टोत्तरशतं वा वास्तुमर्मसंधानाय जुहुयाः। ततो रक्षो घ्नपावमानसूक्ता
भ्यातिस्त्याग्रासादं च संवेद्य परितोजलदुग्धयोः। पृथग्विष्टितैः धारे दत्वा पाठे पूजितो हैमी वास्तुप्र
तिमां दधे दूवसि संधानशैवालं गंधाक्षतपुष्पयुतेः पक्ष्मद्रुण्डे संस्थाप्य तस्मिन्नाधाय चतुः। षष्टिधा भाजि
तग्रासादाभ्येयकोणे पदादुत्तरे आकाशपदे जानुमात्रे गंधैः कृत्वा जलेनाभ्यर्चयेत् गंधपुष्पाणि प्रक्षिप्य मद्रुण्डं
तत्र निधाय गन्धैः तथैव मृदाभ्यर्चयेत् मृदाधिके सुभं इच्छां वास्तु पूजां कृत्वा गुरुमंडपे शान्तागारे विद्यां
ग्रहान्धिदेवताः प्रत्यक्षदेवता विनायकादीन् पंचलोकापालान् आवाहय संभोजयेत् ततः कृत्वा विजस
मि च वाज्येष्टोत्तरसहस्राष्टोत्तरशताष्टविंशत्याम्पतमसंख्यया कुंडेषु च विनयजुः। एतन्मंत्रप्रकार
दिकं सामान्यप्रयोगं। अथ गुरुत्वा नं मंडपे उन्नमो नारायणायेत्यभिमंत्रितेन यंच गवेन भूमिवेदि-

रामः

७६१॥

कात्रयं संप्रक्षतत्रदक्षिणवेदिकायामावृतवास्तुकायामक्षतैः स्वस्तिकं लिखित्वा तत्र नम्रपात्रं तिष्ठा
यवेदिकाः पश्चाद्वारिपूर्णान्सपक्षवान् षट्कलशान् मृत्पद्मवद्वक्षीय कषायगोमूत्रगोमयन
स्मगंधोदकैः प्रपूय पिरान् पंचगंधजलेनाभ्यर्चयेत् उदकसंस्तं पंक्तिरूपेणासादयेत् तत्रांत्यः स्थपतिकल
शः नम्रपात्रयुतमध्यवेदी पश्चिमेत्येवं स्थपतिकलशान्तिरिक्ता एकादश नम्रपात्रयुतोत्तरवेद्यास्तु
परितोष्टोकलशान् पूर्वोदिके मेण्डारदधिसर्पिः सुरेसुरसद्वेदकयुतान् हिरण्यगर्भैर्द्वैरष्टभिर्म
त्रैर्विन्ध्यसेत् ततो न्ये च वेद्यापश्चिमनागे मृत्तिकागोमूत्रनस्ममिलितपंचगव्यद्वीरदधिघृतमशकरीयु
ताः दशकलशाः चतुर्दशशुद्धजलकलशाः। अथान्यवर्त्रिंशत्कलशानासादयेत् तत्र पंचमुष्टपक्ष्म
चामृतानि पंचसुजले पंचसुपक्ष्मवकषायः दशक्रमात्पुष्पैः फलैः सौवर्णजलेन गोमृगोमृदकेन
चान्यैः सह स्वच्छिद्रैः सर्वापधिनिः पंचपक्ष्मवेद्वर्जानि नवरत्नैः युताः कार्याः। अवशिष्टेषु दशसुशुद्धज
लमाभ्यर्च्य लोकपालान् आवाहयेत् सर्वेषां कलशेष्विन्त्यनेन स्थाप्याः सूक्ष्मवस्त्रासुगंधतैलं यक्त्वै

प्र. म०

॥ ६ ॥

सुदुर्लभार्थं। आमलकचूर्णसुगंधजटामांसीवासादयेत् तदंते तीर्थोदकजशेसर्वेसमुद्रा सरितस्तार्थानि
जलदानदा। आयांतु यजमानस्पदुरितक्षयकारकारका। इत्यादितीर्थान्मावाहयेत् ततः सयजमा
नश्चाचार्यमूर्तिस्थापतिभ्यां सहसंगलघोषकर्मकुटो गत्वा भूमातुपलिप्य विधिवदग्निं स्थापयित्वा
प्रतिमानिर्माणं प्राणिवधादिदोषमिरासायं ह्यतेन तिलैर्वर्द्धोमं करिष्य इति संकल्प्याज्यनागांतं ह
त्वा देवं मंत्रेणाज्याहुतिं शतद्वयं कृत्वा पूर्य हुतिं च कृत्वा प्रतिमां कुत्रैः संमार्ज्यं मधुधृता मंगेन देवस्य
वराभंगं कृत्वा संपूज्य पंचगव्येन पृथक् स्थापयित्वा पुनः संपूज्य संवनादेः नरयादिना देवमहामंडपं प्रा
दक्षिणेन स्नानमंडपमानयेत् तत्र गुरुदक्षिणवेद्यां नमस्करोति रिति प्राप्नुवदेव च प्राप्तौ निवेद्य पूर्व
कल्पितषट्कलशेषं त्यज्य हिरण्पादिसहितं कलशं देवसमीपे निधाय काशकुशमृलामायावत्यया ध्या
मथोः पुरी। शालग्रामं सगोकरां नर्मदाचमस्वता। तार्थान्येतानि कुंभे स्मिन् विंशंतु ब्रह्मशासनात् कषा
रूढा मरे जाह्नवा पद्महस्ता शशिप्रभा। आगच्छतु सरिजे श्यामं गणाय प्रणाशिनी। नालोत्पलश्यामा पद्मह

रामः

७६२॥

सो बजे श्यामं आयांतु यमुना देवी कर्मयानं स्तितामदा। प्राची सरस्वती पुण्यापयो ह्यौ गौतमी तथा चर्मि
जाचंद्रनागाचमरयूगं उकी तथा जंबूकाचशङ्खकलिकासुप्रभा तथा वितस्ता च विपाशा च शर्मदा च
पुनः गोदावरी महावर्ती शार्करावर्तमाजना। कावेरी कौशिकी चैव तृतीया च महानदा विटंका च तिकला
च सोमनंदा च विश्वताः करतो यावेत्रवती देवकी वैष्णुका च या। आत्रेय गंगा वैतरणी काव्यमारी काटि
नी च या। प्रावनी च शवना सा कल्माशं स्थिना तथा वसिष्ठा च श्यामा च सिंधुवसाह ता तथा। ताम्रवै
वत्रि संध्या च तथा मंदाकिनी परा तैलका क्लीच दुंदुभी नकुली तथा। नीलगंधा च पूर्णचंद्रा शशिप्रभा।
अमरेशं प्रभातं च नैमिषं पुष्करं तथा। आशाढिं हिं हिं नारभूतं बलाकुलं हरिश्चंद्रं परं गुह्यं मध्यमक
श्चरं श्यामं पर्वतं स मारव्यातं जलेश्वरं तः परं। आमातकेश्वरं चैव महाकालं तथैव च। केदारं मत्तं गुह्यं म
हाभैरवं चैव गया चैव कुरुक्षेत्रं गुह्यं कुनरवलं तथा। विमलं चंद्रहासं च माहेन्द्रं ममष्टमं वस्त्रा
पदं रुद्रकादिं च विमुक्तं महालजयं गोकर्णं चंद्रकणं च हेमाशं स्थानमष्टमं। छागलाक्षद्विरं चैव

प्र.म.

७॥

वककोटिमउले श्वरं कालजरवनं चैव देवदारुववनंतथा शंकुकलंथेवेदी स्तलेचंमतः परं एतान
द्यश्चतार्यानिगुह्यक्षेत्राणिसर्वशः तानिसर्वाणि कुंभेस्मिन् विशंतु ब्रह्मशासनादिति मंत्रेण तत्र
तीर्थानावाह्यदेवस्तपयेत् यजमानश्च शिष्यवर्गं यथाशक्ति पूजयेत् ततो गुरुबहिर्निर्गत्य सिद्धार्थं
तथा यसैस्त्र्यंबकमिति प्रागादिदिष्टु बलिंदत्वा घस्य देवसमीपमागत्य त्रातारमिडामित्यादिदशलो
कपालमंत्रैर्मंडिपांतदि ह्युरक्षां कृत्वा देवस्याग्रे चतुरो ब्राह्मणानुपवेश्य पस्वास्तिवाचयेत् तेष्वश्वदक्षि
णांदत्वा दवंस्तपयेत् अग्निर्मूर्ध्नि तिष्ठत यज्ञावइति कषायै गायत्र्या गोमूत्रेण गृहद्वारामिति गो
मयेन मानस्तो कइति भस्मना तस्य विदुरिति गंधतोयेन ततः पंचकलशैः पंचदेवस्यै नमः शंभवेइ
ति प्रथमेन हृदयः शुचिषदिति द्वितीयेन याते रुद्रेति तृतीयेन विष्णोरराटमिति चतुर्थेन ब्रह्मय
ज्ञानमिति पंचमेन संस्नाप्य शतजावेति दूर्वाक्षतपुष्पैः संपूज्य बस्त्रेणाच्छाद्य द्वितीयवेद्याभ्यं क
र्णैरिति मंत्रेण भस्मासननिधाय स्तार्णं बर्हि रिति प्रागयान् कुशानां स्तीर्य तत्र प्रणवेन देवं निधाय

रामः
७६३॥

प्राश्चुरवमुदङ्गु विवाहत्वा कुंकुमाक्तेन सूत्रेण लिङ्गमावेश्य प्रतिमां या मुखलिङ्गस्य च नेत्राणि सुव
र्णशिला कयाचित्रं देवानामित्यर्चनं कल्पयेत् उर्ध्वाधः पृथग्भूतं पद्मपुटद्वयं चाकस्मेनेति कल्पये
त् नेत्रमध्ये त्रिमार्गेन कन्यातिकामपि कल्पयेत् तदानकश्चित्पुरतस्तिष्ठेत् सुवर्णपायसं नक्षत्रोपमा
दर्शचशी घ्नं दर्शयेत् ततः शिखिलोहेनोद्विजेत् गुरुर्मधुसर्पिभ्यामन्यन्ये मंगे गेइति मंत्रेणान्य
स्मपुन मृदोमयाभ्यां स्नापयेत् यजमानः सुवर्णशिलाकास्तानवस्त्रादिकंच शिष्येनेदंत्वा सहिर
ण्य गां गुरवेदद्यात् गुरुतुरस्यावेद्यां भस्मने देवं स्थापयित्वा कलशेन समुद्रज्येष्ठाइति संस्नाप्य सं
पूज्य इवाक्षितान् मूर्ध्नि दत्वा प्रार्थयेत् नमस्तैर्चै सुरै रानि प्रकृते विश्वकर्मणि प्रभाकिताशयजगद्वान्
त्रीतु संनमोनमः त्वयि संपूजयामीशानारायणमनामयं हरिताशेषदोषैश्चरुद्विपुक्तसहचरवेति ततो
देवस्य दक्षिणे हस्ते प्रतिमा वितस्तिमात्रमूर्णं सूत्रं कनिकददिति मंत्रेण बध्नीयात् सर्वसत्त्वमयं शो
ते पर ब्रह्मसनातनं तामेवालं करिष्यामित्वे बंधनवेत्तनमइति पठित्वा चतुर्भिः कलशैः स्नपयेत् इ

प्र. म०

॥ ६ ॥

दमापश्चाद्येन। आपोदेवारितिरिद्वितायेन। इमं मे गंग इति तृतीयेन। तत्वा यामीति चतुर्थेन। ततो त्रिसृष्टे
सष्टफलमृत्तिकाकलशेन। वरुणस्योत्तमनमिति शुद्धोदकेन। तस्य विदुरिति द्वादशपल गोमूत्रकल
शेन। आपो हि ष्टितिशुद्धोदकेन। प्रमथेति सुष्टिसंमितनस्मकलशोदके पुंजान इत्युदकेन। घृतवती
तिसप्तपल घृतकुंभेन। देवस्य त्वेति जलेन। मधुवाता इति त्रिपल मधुकुंभेन। आपोऽस्मान्निति जलेन
आपो हयद्वहती इत्युदकेन। प्रक्षाल्य यथा यज्ञावदता वस्त्रेण संमार्ज्य सुगंधतैलेनाभ्यज्य उपदादिवे
तियवशालिगोक्षममस्तूरविल्वचूर्णेन। इक्षुयाते रुद्रशिवान्तरितियज्ञकर्दमेनानुलिपेत्। यज्ञक
र्दमस्तु। कायादौ नागौदौ नागौ चंदनस्य च। चंदनस्य त्रयोनागाः शशिनत्वे कणैव ह्यत्फलाः। ततो जटा
मांस्यानुलिप्यमानस्तोके प्रतद्विलुरितिकलशोदकेन स्नापयित्वा। आपापसोममिति पंचामृतेन। अयं रा
जावरुणानुमन्यताविप्रो यथा संते पयः६। सि। आप्यायस्व महिं तमसोमविश्वामिरुतिभिः। अश्वये सधि
ष्टव इति पंचभिः क्षालयेत्। गंधद्वारामिति गंधोदकेन। यज्ञायज्ञाव इति पंचपद्मवक्त्राय कलशेन।

रामः

॥ ७६४ ॥

या उषधारितौषधाकलशेन। उषतातिसितुपुष्पकलशोदकेन। शंताष्टयिवातिशोक्तदकलशो
दकेन हिरण्यगर्भ इति सुवर्णोदकेन। देविष्मतरिति शृंगोदकेन। धान्यमसातिधान्योदकेन। सहस्राक्षेणो
तिसहस्रधारकलशेनायादिव्या इति सवैषधिजलेन। तमोस्तु सप्ये न्य इति पद्मवोदकेन। अष्टौ व्य
रव्यदिति रत्नोदकेन। इमं मे गंगे इति तापोदकेन। पुनरफष्टभिः कलशैः पूर्वकल्पितैः समुद्रसंक्षितैस्तप
येत्। कयानश्चित्र इति क्षारोदकेन। आप्यायस्वेति क्षारकुंभेन। दधिकाया इति दध्नाः घृदेतवती ता घृतस्य
पयः६। ष्टिव्यामिताक्षुरसस्य देवं बर्हीरिति सुरोदकस्य। स्वादिष्टयेति स्वाहोदकस्य। सरस्वती योन्या
मिति गन्धोदकस्य। पुनर्दशभिः पद्मवैष्णोः कलशैः स्नापयेत्। तत्रातारमिकदंबपद्मवकुंभोदकेन।
त्वत्तोऽयं इति शाल्मलीपद्मवेन। सुगंतपंथा मिति जंबू पद्मवेन। अस्त्वत्वं तमिति अशोकपद्मवेन। त्वाया
मीति क्षाक्षेण वायो येत इति चूतपद्मवेन। पयः६। सोमेति वटपद्मवेन। तमाशानमिति विल्वपद्मवेन। नमो
स्तु सपिन्प इति नागपद्मवेन। ब्रह्मजज्ञानमिपलाशपद्मवेन। ततः समंगलधोषैश्चतुर्भिः कुंभैरेकेन वाकुं

प्र. म
॥ १॥

न नदेवस्त्रापयित्वा सुगंधिना सितवस्त्रेण परिमृज्य विश्वक्षुरितिसंकलीकृत्य देवमावाहयेत् ॥ एह नग
वन्निस्त्रो लोकानुग्रहकाम्यया यज्ञनागंगहरोमं वा सुदेवनमोस्तुते ॥ हिरण्यवर्णेति या घमर्षे ॥ विन्ना
इत्याचमनायं ॥ अंबकमिति चंदनादिवेदाहमितु पवीतं ॥ अत्रिवस्त्रेति वस्त्रं वेदाहमितु त्तराय इदं वि
क्षुरिति पुष्पं ॥ धूपं चंद्रमामन इति दीपं ॥ अत्र पत इति नैवेद्यं ॥ अचमनं पुष्पांजलिदत्वा प्रार्थनां च कृत्वा
नवस्त्रनैवेद्यादिकं लिप्तिने दद्यादिति ॥ देवस्नपनविधिः ॥ अथ देवे पुरुषसूक्तेन स्तुत्वा उद्दिशे गोविंदस्य
जनिदं जगत्पते त्वयि स्तुते जगत्सु प्रोक्तं उचिते चोक्तं जगदिति तमुच्चाप्य रथमारोप्य प्रासादप्रादक्षिण्येनाना
ययागमंडपपश्चिमद्वारे स्थाप्य ॥ स्नेनेति प्रवेश्य वेद्या ॥ पश्चिमागे उपवेश्य मध्यपार्श्वे कुर्यात् ॥ ततो वेद्यां कु
शास्तार्य तदुपरिशय्यामास्तार्य वेद्या ॥ पूर्वादिदिक्षु विष्णुमध्याह्ननत्रिविक्रमवामनाग्नेयादिकोणेषु श्राध
रक्षणाकेशयस्नानादामोदरांश्च पूजयेत् ॥ शिवादिप्रतिष्ठायां नूनमः शं नवायेति शय्यानिवेश्य नवं शर्वमा
शानं पशुपतिं रुद्रमुग्रं नामं महांतं च पूर्वादिदिक्षु मास्तुजयेत् ॥ ततः शय्यायां देवस्त्रापयित्वा त्रिनिवस्त्रं देवं म

रामः

॥ ७६५ ॥

छाद्य देवस्य शिरो देवो नमो महिरण्यं निद्राकालशमयो देवात् पुरुष इति प्रतिशय्याय स्वेति मध्यमसर्पिण्या
देवमज्यमयाते रुद्रेति तैलसर्षपेरुपलिप्य गंधादिना मर्च्य वृहस्पते पराति सितं परिसरं दद्यात् ॥ अत्र देव
स्पृहस्पते पराति मंत्रेण कंकणबंधनमित्यैके ततो देवस्य पादनानि वस्त्रांश्चिरस्तु विश्वतश्चक्षुरित्यालं
ननं ततः ॥ स्तद्वह्निरापार्श्वे छत्रयंचनं चरणदेशोपाहुके ॥ पार्श्वयोः शान्तिकुंभं आसनदर्पणघंटाच
ह्युज्यो जलपात्रादिकं च देवस्य पुरतः स्थापयेत् ॥ ततो नमस्कृत्यैवेव स्पपरितोरक्षार्थं प्राका
रत्रयंकृत्वा मंडपाद्वहिर्गत्वा प्रतिदिशं लोकपालेभ्यो गंधादिपूर्वकं बलिं दद्यात् ॥ नृतेभ्यश्च अंबकमि
ति बलिमंत्रस्तु पूर्वदिग्वासिभ्यो द्विपदि दिग्भूतादिधिपते दिग्युद्धिद्भ्यो त्रिपदि दिग्भूतादिधिपते दिग्युद्धिद्भ्यो नम इति
प्रतिदिशं ॥ ततश्चाचम्य होमं कुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ उपराय विश्वत्वात्मने स्वाहेति विल्लवे ॥ अन्यदेवतायां शि
वात्मने इत्यादि ॥ अनेनाष्टे त्रसहस्रमष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिरष्टौ वा तिलैव प्रत्येकं कृत्वा प्रतिमायां
न्यासात् कुर्यात् ॥ अपादयो ॥ उरुदये मललाट इति प्रणवस्य नमस्ते नृपादयो ॥ भुवः रुदये स्वललाट इ

प्र.म.

१०

तिन्यसेत अतालुके आसुरवे ईदक्षिणशृंगे ऊवामेऊदक्षिणगंडे ऊवामगंडे लृदक्षिणनासासुटे लृ
वामेऊधनिनेषु ऐंअधोदशनेषु उंऊधोष्टोष्टौअधोष्टे अंजलाटे अंजिफायां यंतवचिरं
चक्षुषो लनासिकायां वदनेषु शश्रोत्रयो पउदरे सकटिदेशे हृदयेः क्षनाभ्यां लक्षिगे पफबन
मदक्षिणबाहौ तथदधनवामे ट वदहणदक्षिणजंघायां चछजहजवामायां करवगघटः सर्वंगुला
इतिमाटकाभ्यासः रविचंद्राभ्यां नमोनेत्रयोः नोमायस्कंधे वृहस्पतये जिफायां शुक्रायलिंगे शनैश्चय
ललाटे एहवेपादयोः केशेषु केतुभ्यां रोहिणीभ्यां दयो मगशिरसिरसि अंइयैकेशेषु पुनर्वसवे
ललाटे पुष्यायसुरवे अश्लेषाभ्यां नासायां मघाभ्यां हंतेषु पूर्वाफाल्गुनीभ्यां दक्षिणश्रवणे उत्तराफा
ल्गुनीभ्यां वामे हस्तयहस्तयोः चित्रायैदक्षिणजुजे स्वातैवामे विशारवाभ्यां अतूराभ्यां स्तनयोः ज्येष्ठा
भ्यां दक्षिणऊक्षौ मूलायवामे पूर्वाषाढाभ्यां कटिपार्श्वयोः उत्तराषाढाभ्यां लिंगे श्रवणायै धनिष्ठाभ्यां
षणयोः शतभिषाभ्यां नेत्रे पूर्वाभाद्रपदाभ्यां उत्तराभाद्रपदाभ्यां ऊर्वैः रेवताभ्यां श्विनाभ्यां जंघयोः क्ष

रामः

७६६

वायनाभ्यां सप्तर्षिभ्यां कंठे माटमंडलायकटिदेशे विष्णुपदेभ्यः पादयोः नागवीथ्येवनमालाया
ताराभ्योरोमकूपेषु अगस्त्यायकोक्तुने इतिग्रहादिभ्यासः चैत्रायनमः शिरसि वैशारवायसुरवे
ज्येष्ठहृदये आषाढायश्रवणायैस्तनयोः भाद्रपदायउदरं अश्विनायकट्यां कार्तिकायमार्गशी
र्षायऊर्वैः पौषमायजंघयोः फाल्गुनायपादयोः संवत्सरापरिवत्सरायनुवत्सरायनमदतिदक्षिणे
धृतप्रादक्षिण्येनचतुर्षुर्बाहुषु पर्वभ्यां नमः सिंहायऊर्ध्वे लिंगेषु अहोरात्रैभ्योऽस्तिषु क्षणा
य लवायकाष्ठायैरोमसु कृतायसुरवे त्रेतायहृदये क्षपरायनितंबे कलयेपादयोः मन्वतरेभ्योब
होः परायपरायजंघयोः महाकल्पायशरीरेः उदगयनायदक्षिणायनायनमः पादयोः विषुवेतेषु
सर्वंगुलाषु इतिकालभ्यासः आसुरायसुरवे क्षत्रियायबाहौ वैश्यायऊर्वैः शूद्रायपादयोः संकर
जैभ्यपादाग्रे अनुलोमतेभ्यः सर्वंगसंधिषु इतिवर्णभ्यासः गोभ्योसुरवे अजाभ्यः अश्विकाभ्यः हस्तयोः
याम्यपशुभ्यः अरेण्यपशुनः ऊर्वैः इतिषण्णभ्यासः मेघेभ्यः केशेषु अत्रेभ्योरोमसु नदीभ्यः सर्वगत्रेषु

समुद्रेभ्यः कृद्दिदेशे इतितोयन्यासः। कवेदायशिरसि यजुर्वेदक्षरामुखे सामवेदायवामे सर्वेयनिष
 घोहदये इतिहासपुराणेभ्यः जंघयोः अथवांगिरसेभ्यः तानौ कल्पसूत्रेभ्यः पादयोः व्याकरणायवक्त्रे
 त केभ्यः कंवे मा मांसायै निरुक्ताय हृदये छंदशास्त्रेभ्यो ज्योतिःशास्त्रेभ्यो नेत्रयोः गीतशास्त्रेभ्यो नृतशास्त्रे
 भ्यः श्रोत्रयोः आयुर्वेदाय दक्षिणानुजे धनुर्वेदाय वामे योगशास्त्रेभ्यो हृदये नातिशास्त्रेभ्यः पादयोः वरप
 तंत्राय नमः श्रोत्रयोः इति विद्यान्यासः। दिवेभ्यो त्रिं सूर्यलोकाय चंद्रलोकाय नेत्रयोः अनिललोकाय घ्राणे
 योमनाभ्यां समुद्रेभ्यो वस्तिदेशे। दृष्टिभ्यो पादयोः इति वैराजन्यासः। हिरण्यगर्भाय शिरसि कृष्णाय केदेषु
 रुद्राय ललाटे यमाय नकुटे। आग्निभ्यो कर्णयोः। वैश्वानराय मुखे मरुतो घ्राणे वसुभ्यः कंवे रुद्रेभ्यो दं
 तेषु सरस्वत्यै जिह्वायां इंद्राय दक्षिणानुजे वज्रये वामे। प्रह्लादाय दक्षिणस्तने विश्वकर्माय वामस्तने। नारदाय
 दक्षिणकुक्षौ अनंताय वामकुक्षौ वरुणाय हस्तयोः मित्राय पादयोः। विश्वेभ्यो देवेभ्यो रुद्रमध्ये। पितृभ्यो
 जानुमध्ये यज्ञेभ्यो जंघयोः। राक्षसेभ्यो गुरुयोः। पिशाचेभ्यो पादयोः। असुरेभ्यो पादयोः। विद्यो धरेभ्यो पादयोः।

रामः

॥२६॥

अहेभ्यः पादतलयोः गुह्येभ्यो गुदे। पूतनादिभ्यो नमुखेषु गंधर्वेभ्यो श्रोत्रयोः। कार्तिकेयायागोशाय कटि
 पार्श्वयोः इति देवयोनिन्यासः। मन्त्राय मूर्ध्नि कूर्माय पादयोः। नृसिंहय ललाटे। वाराहाय जंघयोः। वाम
 नाय मुखे परशुरामाय हृदि रामाय बाहुषु कृष्णाय नाभ्यां बुधाय बुद्धौ कल्किर्नै जानुनि केशवाय शिर
 सि नारायणाय मुखे माधवाय नाभायां गोविदाय बाह्वोः। विस्रवे हृदये मधुसूदनाय पृष्ठे त्रिविक्रमाय कक्षा
 वामनाय जवरे। आधराक्ष्णे केशाय जंघयोः। पद्मनाभाय गुल्फयोः। दामोदराय पादयोः। इति मूर्तिन्या
 सः। अश्वमेधाय मूर्ध्नि नरमेधाय ललाटे। राजसूयाय मुखे। गोमवाय कंवे। द्वादशाय हृदि। अहिने
 भ्यो नाभौ। सर्वजितेभ्यो दक्षिणकुक्षौ। अग्निष्टोमाय लिङ्गे। अतिरात्राय वक्षसाय। आर्द्राय माय ऊर्ध्वे। षोड
 शिने जान्वे। उक्ताय दक्षिणजंघायां। वाजपेयाय वामायां। अत्पग्निष्टोमाय। दक्षिणबाह्वौ। चतुर्मास्यावा
 मे। सोत्राय हस्तेषु। पश्चिष्टिभ्यो गुलीषु। दर्शपौर्णमास्याय नेत्रयोः। सर्वेष्टिभ्यो रोमकूपेषु। स्वाहाकाराय
 वषट्काराय स्तनयोः। पंचमहायज्ञेभ्यो पादगुलीषु। अहवनीयाय मुखे। दक्षिणानये नमः हृदये गा

हयसायना नौ वेद्यै उदरो प्रवर्ग्या यन्मृषणेषु सवनेभ्यः पादयोः । इधोभ्यो बाहुषु दक्षेभ्यः केशेषु इति क्रतुन्या
सा ॥ अथ मूलमंत्रं स्पृश्यास ॥ आयुधन्यासः ॥ शक्तिन्यासः ॥ अंगन्यासः ॥ इति साधारणाः सर्वत्र वैष्णवम-
धित्युक्त्यते ॥ धर्माय धिः ॥ ज्ञानाय रुदि वैराग्याय गुह्ये ॥ रोश्वर्याय पादयोः ॥ रवद्राय शिरसि ॥ शङ्कराय क-
के ॥ सुसलाय दक्षिणभुजे ॥ हलाय वामे ॥ चक्राय नाभ्यां ॥ जवरे पृष्ठे च ॥ शंखाय लिंगे ॥ वृषणे च ॥ गदायै जंघ-
योः ॥ जानुष्वपम्याय गुल्फयोः ॥ पादयोश्च ॥ वजाय शक्तये दंडाय रवद्राय पाशाय ध्वजाय ॥ अंकुशाय त्रि-
शूलाय चक्राय पद्मायैति शिवे ॥ इत्यायुधन्यासः ॥ लक्ष्म्यै ललाटे ॥ सरस्वत्यै मुखे ॥ रत्यै गुह्ये ॥ प्रीत्यै कंठे ॥ कौ-
म्यै दिह्युः ॥ शान्त्यै हृदि ॥ तुष्ट्यै जवरे ॥ सुख्यै सर्वत्र इति शक्तिन्यासः ॥ मूलमंत्रं स्पृश्यादये ॥ शिरः शिरसिः
शिरवा शिरवायां कंठे च सर्वत्र ॥ नेत्रयोः नेत्रे ॥ कारयोरसु ॥ दक्षिणवामस्तनयोः ॥ आवस्य मुरीस
कौलुनाय कंठे वनमालायै इत्यंगन्यासः ॥ उपादयोः ॥ तजानुनो ॥ मागुह्ये ॥ ननाभ्यां ॥ गुरुदये ॥ वक्रवे तै मुखे
वानेत्रयोः ॥ सुनाले दे मूर्ध्नि ॥ वादक्षिणयाश्चो य उतरे ॥ इति द्वादशाक्षरन्यासः ॥ प्रतीमायां तावत्यासः ॥ तत्र

रामः

॥७६६॥

तेजोनावयित्वा बुद्ध्यादियकर्मैदियमनः ॥ प्राणपंचकहंकारशब्दे तन्मा ॥ नादिकं सर्वसंयोज्य पुरुषवंसंभाव-
यित्वा सर्वसाक्षिणं चनावयित्वा तत्र तत्त्वत्रयं न्यसेत् ॥ तद्यथा ॥ आत्मतत्त्वाय नमः ॥ अत्मतत्त्वाधिपतये वस्तुणे
नमः ॥ पादयोः ॥ विद्यातत्त्वाधिपतये विष्णवे नमः ॥ हृदये शिवतत्त्वाधिपतये नमः ॥ शिवतत्त्वाधिपतये रुद्राय शिरसि
॥ इति ॥ अथ गायत्रीन्यासः ॥ सूर्यस्य तपादां गुह्योः ॥ सगुल्फयोः ॥ विजंघयोः ॥ तुजानुनो ॥ उतर्वैरे गुह्ये ॥ णिद्वष-
णयोः ॥ पंकटिदेशे ॥ ननाभ्यां ॥ गजवरे देस्तनयोः ॥ वरुदये ॥ स्पकंठे ॥ धावदने ॥ मातानुदेशे ॥ हिनासिकायै
धिचक्षुषोः ॥ योन्मूढ्ये ॥ यो ललाटे नः पूर्वदिशि ॥ प्रदक्षिणादिशि ॥ दउत्तरदिशि ॥ यामूर्ध्नि तसर्वत्र ॥ तस्मै वितुहद-
ये ॥ वरेणियं शिरसि ॥ नगे दिवस्य धाम हिकवचे ॥ धियो यो नः ॥ नेत्रयोः ॥ प्रचोदयात्तन्मन्त्रे ॥ इति गायत्रीन्यासः ॥
अथ मंत्रन्यासः ॥ अग्निमालेपादयोः ॥ इषेत्वा गुल्फयोः ॥ शन्नः जान्वो ॥ वृहदयं तरे ऊर्वो ॥ स्वस्ति न जवरे ॥ दी-
र्घायुत्वाय हृदये ॥ आश्च ते कंठे ॥ तारं वक्त्रे ॥ अंबकं स्तनयोः नेत्रयोश्च ॥ मूर्ध्नि ॥ अथ द्वादशाक्षरेण नाराय-
णस्य मूर्त्तिन्यासः ॥ उंकेशवाय शिरसि ॥ ननारायणाय मुखे ॥ मोमाधवाय ग्रीवायां ॥ नगे विंदाय कंठे ॥ गोविन्दवे

दृष्टेवेमधस्तदनायकुक्षौ॥तेत्रिविक्रमायकटां॥वावामनायजंघयो॥सुश्राधरायगुल्फदेहणीकेशायदक्षिणे॥वा
पम्ननानायवामपादे॥यदामोदरायदक्षिणे॥उज्जुदयायनमः॥हृदये॥उर्विल्लवेक्षिरसि॥ब्रह्मणेक्षिरवायं॥
ध्रुवायकवचे॥चक्रिणेनमः॥अस्त्रायफट्॥अस्तेहस्तयो॥नमः॥शंभवायगायत्रादक्षिणनेत्रे॥विजयायनमः
॥सावित्रीवामनेत्रे॥चक्रिणेचोक्तसूपायपिगलास्त्रिदिक्षु॥इत्यष्टांगविष्णुमंत्रन्यासः॥सहस्रशार्वायपादयो
॥पुरुषएवेदः॥जघयोःएतावनस्पजानुनो॥त्रिपाहर्धकर्वो॥ततोविराट्पृथगे॥तस्माच्चज्ञात्कटां॥त
स्मादज्ञात्सर्वकृतकचोनाम्ना॥तस्मादज्ञादितंयज्ञंस्तनयो॥यत्पुरुषबाह्वो॥ब्रह्मणोस्पृश्व॥चंद्रमामनवः
चक्षुषो॥नाम्ना॥आमाकक्षयो॥यत्पुरुषेणध्रुवो॥साप्तास्योतिनाले॥यज्ञेनसिरसि॥प्रजापतिःक्षिरवायां॥पादे
वेभ्यःकवचे॥सवंब्राह्मणेनयो॥श्रीश्चतेत्रस्त॥इतिपुरुषस्तुक्तादिन्यासः॥अथशिवस्पृश्वचब्रह्मन्यासः॥
अंगुष्ठयोरीशानं॥तर्जन्यास्तसुरुषं॥मध्यमयोरधोरो॥अनामिकयोवामः॥कनिष्ठिकयोःसद्योजातं॥ततः
कनिष्ठिकयोःहृदयं॥अनामिकयोःक्षिरः॥मध्यमयोःक्षिरवा॥तर्जन्योःकवचं॥अंगुष्ठयोरस्त्रं॥विन्यस्परे

रामः

७६॥

एतेजसोसंयोज्यकवचेनावगुंयसर्वकर्मसुनियोजयेत्॥आचमनं सर्वत्राश्चदेवस्पृश्वन्यासेकृत्वालिङ्गमुज्जु
क्षाश्चानसर्वविद्यानामाध्वरसर्वभूतानुब्रह्माधिपतिब्रह्मणोधिपतिब्रह्म॥नशिवोमिच्छस्तुसदाशिवोम्॥इतिमंत्रे
णेशानमुष्टिधीयात्॥ततः॥अंगुष्ठोयाराहमुद्रयामूर्ध्नि॥तत्पुरुषायविष्णुहेमाहादेवायधीमहि॥तन्नोरुद्रःप्रचो
दयात्ति॥एवंतर्जन्यंगुष्ठयोगात्तसुरुषंमुखे॥अधोरेभ्योऽधोरतरेभ्यःसर्वशर्वेभ्यःसर्वशर्वेभ्योनमस्ते॥अस्तुरुद्र
रूपेभ्यः॥इतिमध्यमांगुष्ठयोगेनद्वयधोरं॥वामदेवायनमोज्जेषायनमः॥श्रेष्ठायनमः॥श्रेष्ठायनमोरुद्रायनमः॥कालाय
नमः॥कलविकरणायनमोबलायनमोबलविकरणायनमेबलप्रमथनायसर्वभूतदमनायनमोमनोन्मनाय
नमः॥इत्यंगुष्ठानामिकयोगेनगुह्ये॥सद्योजातंप्रापयद्यामिसद्योजातायवैनमोनमः॥नवेनवेनातिनवस्वमांनवो
ज्जवायनमः॥इतिकनिष्ठिकांगुष्ठयोगेनपादावारम्भस्तकांनयावन्मूर्ध्निपकत्वेनब्रह्मन्यसेत्॥ततः॥ईशानः
सर्वविद्यानांनमः॥इतिशिशिनमुपरितंन्मूर्ध्निईश्वरःसर्वविद्यानामितिकाल्यंतंचंद्रोनयदलंपूर्वमूर्ध्निईश्वरःसर्वविद्यानामितिकालंतंचंद्रोनयदलं

प्र.म.

॥१४॥

वर्मर्ध्नि ब्रह्मरोगधिपतिब्रह्मनमश्तिदक्षिणमूर्ध्नि शिवो मे नमस्तु नमश्ति मरुत्पुत्ररमर्ध्नि सदाशिवो न
मश्तिजालिनी पश्चिममूर्ध्नि ततस्तत्पुरुषयविम्वहेनमश्तिपूर्ववक्त्रेति महादेवाय धामहीति दक्षिणव
क्त्रे विद्या तत्रोरु इत्युत्तरवक्त्रेति प्रच्योदयादिति पश्चिमवक्त्रे तत्पुरुषकलाचतुष्टयन्यास ततो
घोरेभ्यो नमश्तितमश्तितमोरुदये अथ घोरेभ्यो नमश्तिरजापुरस्तामघोरजरायै स्कंधयो घोरतरे
भ्यो निशायै नमो सर्वेभ्यः सर्वव्याधौ कुक्षौ सर्वसर्वेभ्यः मृत्यवेष्टे मम अस्ते अस्तु दुधायै वत्तसिरुद्ररूपेभ्यः
स्तषायै रसि इत्यष्टावधोरकला वामदेवाय नमश्तिरजांगुष्टे ज्यैष्ठ्यायै नमः इति रक्षांस्त्रिंशे श्रेष्ठायै नमः
इति दक्षिणे रौरुद्राय नमश्ति कल्याणामोरौ कलाय नमश्ति रजांगुष्टे कामां दक्षिणजानौ कालविकरणाय
नमश्ति संजाविमै वामजानौ बलविकरणाय क्रियायै दक्षिणजंघायाम् बलाष्टद्वये वामजंघायाम् बलछाया
ये दक्षस्मिन् विप्रमनाय धामासि च सर्वभूतदमनाय नमश्ति चामणिकट्यां नमो नमश्ति शीषणौ
दक्षिणपापार्धे उत्तमनाय नमश्ति वामपापार्धे इति त्रयोदशकला सद्योजातं प्रपद्यामि नमश्ति सिद्धि

रामः

१७१०॥

दक्षिणयदि सद्योजाताय नमश्ति रुद्धिवामपादे नवेन ईमेति दिति दक्षिणपारौ अत्र नवेनमश्ति लक्ष्मीवाम
पारौ नानि नवेनमश्ति मेधनासां नवस्वमां नमश्ति कांतिशिरसि नवेनमश्ति स्वधं दक्षिणबाहौ उरु
वाय नमश्ति प्रभावामबाहौ इति सद्योजातकलाष्टकं ततस्तमाद्यः सर्वाकला अत्र विंशति कलांतरन्यास
भावानां कृत्वा मुद्राश्च प्रदर्शय विद्यादेवं हंसपाद्यदंसेति रुद्रयादित्या संकुर्यात् अथ नृसिंहे नृसिंहे उग्ररु
रूपज्वलत्वाहा इति मंत्रः नारसिंहमहास्त्रयावधि वास्पनिशारामे कृत्रिमवायसाक्षात् पशुदत्तावलि
हरेत् एवं न्यासं कृत्वा परमेष्ठिनं नमस्कृत्य निशामावाहयाम्यहं मोहिनी सर्वभूतानां मनोविभ्रमकारिणी वि
रूपेदिशि वेशांते आगच्छ त्वं तु मोहिनि वासुदेव हिते कृष्णं करे विनूषितं आगच्छ सहसा जमुं स्नेहं संसारमो
हिनि सुषुप्तसंहरे देविकुमार्यैकांतमानसे श्रमतिर्ध्वं बाह्वं वे आगच्छ नुवनेश्वरी नमः सत्वरजोयेत आ
गच्छ नुवनेश्वरी नमः सत्वरजोयेत आगच्छ त्वरचारिणि मनोबुद्धिरहंकारसंहारस्त्वं सरस्वती शृष्टः स्य श
स्वरूपं चरसौ गधश्च पंचमः आगच्छ गुरुसंक्षिप्य मोहपाशानि बध्नि नवस्योत्पत्तिहेतुस्त्वया वहा

नूतनसंभवः। उवकल्याणदितसं ध्यायां वससे त्वं चराचरं। नोगिवाप्याप्रसुप्तस्य वासुदेवस्य शासने। त्वं प्रतिष्ठासि वेदे
विमनिसमुच्चिते इति पितृदेवमनुष्याणां संक्षौरगरगदसं। पशुपक्षिमृगाणां च योगमाया विवर्धिति सस
से सर्वसत्त्वेषु मातेन हितकारिणा रक्षिता विनिर्मुक्तिं चक्षुःस्थानगोचरे। वेदानां साधुदेविकैवेवाक
टिना विशा। प्रतिभावय मां सर्वमां वदे विमुदरि। इदमर्घ्यमया दत्तपूजे यं प्रतिगृह्यतां। उपप्रात्परं नयदिति
मंत्रो यंतस्याः पूजासिधेः स्मृतः। निष्ठाकमशो निष्ठा पूजयित्वा लोकपालमाह दैतपालः नूतेभ्यो बलिंदत्वा स्था
प्य देवं शय्यात। प्राच्यां सर्वतो नमं पूजयेत्। विष्णुश्चेद्दशारे चक्रमध्ये दले पद्ममूलमंत्रेण देवं निवेशये
त्। उं कुं दयायानम इति कणिकायां रुदये पूजयेत्। विस्रवेनमः इति शिरःपूर्वपत्रे ब्रह्मणाय नम इति शिखा
दक्षिणे। ध्रुवाय नम इति कवचपश्चिमे चक्रिणे नम इति फट्पत्रे सुत्रे। शंभवाय नम इति गायत्रीमात्रे यदले
विजयाय नमः सावित्रीमात्रे नदले। ज्योतिरूपाय नमो नैऋत्ये चक्रिणाय नमः। पिंगलाय स्त्रवापवेत्।
इति गर्भावरणं। अत्रासुपूर्वादिक्रमेण केशव नारायणमाधवगोविंदविष्णुमधुसूदनत्रिविक्रमवामनश्च

रामः

७७१॥

धररूपा केशपद्मनाभदामोदर इति क्षारशामूर्तिं पूजयेदिति द्वितीयाकरणं। प्रागादितः खड्गाय नमः। गदायै
नमः चक्राय नमः। शंखाय नमः पलाय नमः। शार्ङ्गाय नमः इति तृतीयावरणं। अथ मूर्त्तिशाः। दक्षिणामूर्त्ति
ये नमः। दक्षिणामूर्त्त्यधिपतये शर्वाय नमः। अग्निमूर्त्तये नमः। अग्निमूर्त्ताधिपतये पशुपतये नमः। यजमान
मूर्त्तये नमः। यजमानमूर्त्ताधिपतये उग्राय नमः। अर्कमूर्त्तये नमः। अर्कमूर्त्त्यधिपतये रुद्राय नमः। जलमूर्त्तये
नमः। जलमूर्त्त्यधिपतये नमः। वायुमूर्त्तये नमः। वायुमूर्त्त्यधिपतये ईशानाय नमः। इंद्रमूर्त्तये नमः। इंद्रमूर्त्त्य
धिपतये महादेवाय नमः। रवमूर्त्तये नमः। रवमूर्त्त्यधिपतये जीमाय नमः। इत्यष्टौ मूर्त्तिस्तदधिपश्चार्चयेत्।
वैष्णवे पंचैव मूर्त्तयः। तदा पूर्वदक्षिणामूर्त्तये नमः। दक्षिणामूर्त्त्यधिपतये वासुदेवाय दक्षिणे जलमूर्त्तये न
मः। जलमूर्त्त्यधिपतये संकर्षणाय नमः। पश्चिमे अग्निमूर्त्तये नमः। अग्निमूर्त्त्यधिपतये ब्रह्मणे नमः। उत्तरे वायु
मूर्त्तये नमः। वायुमूर्त्त्यधिपतये अनिरुद्राय नमः। मध्ये रवमूर्त्तये नमः। रवमूर्त्त्यधिपतये नारायणाय नमः। इति
शिवे पंचमूर्त्तिपद्धौ। ब्रह्मविष्णुरुद्रेश्वरसदाशिवा एव मूर्त्तिपाः। इंद्राय सुसर्वतपूजनीयाः। तत आचार्यः क

प्र.म.

॥ १६ ॥

मेण पलाशो दुंबरा म्मन्त्रा पामार्गशमी समिधां प्रत्येकं द्वादश सहस्रं षट्त्रिंशत् पञ्चासहस्रं सप्तशतं वाहिरण्यगर्ज
शक्ति कुंड समीपे संस्थाप्य प्रतिकपौष्टिकैर्मन्त्रैर्व्याविनागमकृत्विग्जुज्यात् प्रतिकुंडमेकैकोकृत्विग्मूर्ति
पुस्तमंत्रेण पूज्य शन्नो वाता शन्नं शन्नो देवो रिति शान्तिकमंत्रा पुष्टितरणवान् गयस्फानः अं
वकमिपौष्टिका ततो मूर्तिपा पूर्वकुंडे पलास समिधामष्ट सहस्रं सप्तशतं वातिलैर्वा अमाल शक्तिजुजु
इषेत्वेति दक्षिणे अयश्चाया हाति पश्चिमे शन्नो देवो रिति पुत्रे पादाष्टैः कुंडानित दाउं वौषडित्याये यो
दशपुणवाक्क जायत्री चोक्ता नेरुते जात वेद सु इति वायवे जमो ब्रह्मण इती शान कुंडे मूर्द्धनि दिव इ
ति पूर्णा कृति जुजु आकृतिसं पाता न शान्तिक ललाशे कुंड समीपे पातयेयुः ततो मूलिलोकपाले म्म समि
द्धि मृतेन तिलैर्वष्टि सहस्रं सप्तशतं वा जुजु तेषामंत्रास्तु स्योनाष्टपिबि तिष्टपिबि मूर्ते अघोरे न्य इ
ति मूर्तिपते शर्वस्य इति ये दो इती इत्य अग्निं इत इत्यग्नि मूर्ति यः पशुनामित्यग्नि मूर्तिपते पशुपते
अयश्चाया हीत्यग्ने असिदिवारे तियजमान मूर्ते तमिंद्रजो हवीना तियजमान मूर्तिपते रुद्रस्य यमाय मो

रामः

॥ १७ ॥

गमितियमस्या उदयमिति सूर्य मूर्ते आवो राजानमिति सूर्य मूर्तिपते रुद्रस्य असुत्वर्जामिति नैरुते
आपो हिष्टेति जल मूर्ते विनूषनिति जल मूर्तिपते र्भवस्या इमं मशतिवरुणस्य वातश्चावाविति वा
यु मूर्ते तमीशानमिति वायु मूर्तिपते राशानस्य आनो न्युद्रि वयि वयर सोम सोम मूर्ते इदं तं शुक्रो
तिसोम मूर्तिपते महादेवस्य अमादेवैकुबेरस्य आदित्य तस्येति त्वमूर्ते मृगो न नामः रव मूर्तिपते ना
मस्या अनित्वा देव स रिशानस्य ततो षष्ठहस्त्राष्टशताष्टान्यतम संख्यया महाव्याकृति निस्तिजय वव्रीहि च
वज्रि क्रमेण प्रत्येक जुजु ततो गुरुस्थाप्य देवता लिंगके रोमंत्रेण घृतेन तिलैर्वा षष्ठहस्रं सप्तशतं वा कु
त्वा पूर्णा कृति कृत्वा देवस्य दक्षिण करे होमं निवेद्य पूर्ण कुंडे घृता कृतं षट्कं मूलमंत्रे कृत्वा दिव पादौ स्पृ
शेत् मूलमंत्रेण पूर्वोक्त संख्यया म्पु कुंडे हस्तेन दक्षिण कृत्वा देवनाभि वारुण कुंडे क्षीरं कृत्वा रुद्रया सोम्य कुंडे
मध्वा कृता कृत्वा मूर्द्धि वारुण कुंडे मिश्रं घृतादि चतुष्टयं कृत्वा तेनेव पूर्णं दत्वा देव सर्वो गं स्पृशेत् ततः कृ
र्मशिला ब्रह्मशिला पिंडिका बाहू हनानि परिचारक देवाश्च वैदिकै नमि मंत्रैर्वासं पूज्य मुख प्रतिमाया वा

मपाश्वेधिवासयेत् तानिमध्वतेनाभ्यज्यप्रज्ञाभ्यसंपूज्यवस्त्रेणाद्यप्रधानप्रतिमापिंडिकायां वस्त्रमं
 न्नमासंकुर्यात् तत्रविष्णुश्चेत्स्थाप्यस्तदा उंचं वं वं पं वं नं कलक्षेपे नमः एताभिपंचाक्षराणि छिदिराशि
 रवाकवचनेत्रसंज्ञकानि कुं फ उं तो वा व च न सं मु दाय इति पिंडिकायां चांगानिन्यस्य तत्त्वत्रयमूर्तिभिरिति पां
 श्वपूर्ववदित्यसेत् तदा उं श्रीं श्रीं श्रीं परब्रह्मणे सर्वाधाराय नमः उं श्रीं श्रीं श्रीं दिव्यतेजो धारिणि सुभगे
 नम इति मंत्राभ्यामधिवासयेत् इत्यधिवासने प्रासादोपि चैतन्न तनस्तस्याप्यस्याधिवासने तत्र प्रा-
 सादाग्रे एकाशीतिपदं मंडलमक्षतैः कृत्वा तेषु पदेषु सप्तधाम्यसु जानकत्वा जलपूष्पानिकाशानि कुम्भा
 वाहृत्य तनवकानामध्यमकोष्ठं ज्ञात्वा तेषु कुं नान्मध्यपूर्वादि क्रमेण न्यस्य मध्यकुं भेदास्पदं वराश्वत्थं च प
 काशोकपलाशप्रह्वन्यग्रीधकदंबान्नल्वार्जुन वृक्षसंभवपद्मवद्वादशकसोमायवचनस्य तर्गताय
 नम इति निक्षिपेत् ततः पद्मकरोचनादूवं कुरदनापि जूलश्चेत्तपातसर्पपसितरक्तचंदनजातीकु
 सुमनधवर्तमिति दशकं पूर्वे यवव्राह्मिति लसुवर्णरजतसमुद्रगामिनीदीकूलमृत्तिकाभूम्यसं

रामः

॥७७॥

सृष्टगामयमितिसप्तकमाग्रेये सहदेवी विष्णुं कृता नृगराजसहोषधीशमाशतावरी गवची श्यामा कमित्य
 षकं याम्ये कदलाफलतापिकेरविल्वनारिगमातुलिंगवदरामलकामिति फलाष्टकं नैर्कृत्ये मंत्रसाधितं पं
 चगव्यं वारुणे शस्पुदुंबराश्वत्थन्यग्रीधपलाशकषायपचकं वा यव्ये शंखपुष्पी सहदेवी बलाशतावरी कु
 मारी गङ्गा चोवचा व्याघ्रातिमूलाष्टकं सौम्ये बल्लाकादिसप्तमृत्तिका ईशानं कुं भेति धाय हिरण्यवर्णा हरि
 णामिति मध्यकुं नान्मित्रं शेषानाधोदकपूरितान्मूलमंत्रेणानिमंत्र्य मूत्रेणावेक्ष्य तबहिरधस्तादूर्ध्वं
 प्रासादं पचगव्येन संप्रोक्ष्य मूर्धानं दिव इति वल्मीकमृदाविलिप्य समुद्रज्येष्ठाशतेशानदिक्छेन मृत्तिका
 कुं भेन स्तपयेत् यज्ञायज्ञेति वाय्वकषायकुं भेन पयं दधि व्यामिति वारुणेन पंचगव्यकुं भेनायाः फलि
 नीरिति नैर्कृति फलकुं भेन हंसः सुचिवदिति सौम्यस्तमूलकुं भेन विलोराटमिति पूर्वकुं भेन सौमं रक्षा
 नमिति वक्रिकुं भेन विष्वत्तश्चदुरितिया म्यकुं भेन नमोस्तु सपेभ इति मध्यमकुं भेन इदमायुः प्रदतेत्यश
 निःपूर्वादि क्रमेण प्रासादसशिरवरं स्तपयेत् एकाशकुं नान्मंत्रेण वेतुगंधोदकपूरितं नैककलशैर्नदध्यापक

मणोमुधमिति सं प्रोक्ष्य त्रेणावेष्टुं स्नापयित्वा देवरूपप्रासादं प्रचित्वा पताकादिनाशो नयित्वा गंधदिना
 पूज्य यत्नान् तस्याधस्तादेवं संचित्य मंत्रेण प्रासादमधिवासयेत् तद्यथा ॐ श्री सर्वदेवमया चित्सर्वरत्नोज्ज्व
 लाकृते यावच्चंद्रसूर्यश्च तावदत्र स्थिरो न वेत्स्यधिवास्य पिंडिकावाहनपरिवारदेवतानां तत्र मंत्रैः प्रसे
 क मष्टाविंशतिसंख्याकं होमं तिलैः कृत्वा मूलमंत्रेणाचर्व्योत्तरशतं कुंदाच तस्त्रोगाविष्णुगायत्रादु
 ग्धाक्षरेण विष्णुगायत्रा च रुद्रपयित्वा देवाय निवेद्य द्वादशब्राह्मणान्नं नोजयित्वा विष्णुमेवायतामिति
 वदेत् तत्र आचाययि धेनुर्दत्त्वा रात्रौ जागरणं कुर्यात् इति प्रासादाधिवासनं अत्र ज्यैष्ठ्यमध्यमकनि
 शानां प्रतिमानां सप्त रात्रं पंचरात्रं त्रिरात्रमेकरात्रं सद्यो वा बल्यं तमधिवासयेदिति पद्धतिकाराः अथ श्लो
 काः अनेका दिननिर्वर्त्य अधिवासनकर्मणि होमान् शोभा हस्तानि विदधार नृपयकूटयकू तस्मिन्ने
 काहनिवर्त्ये कुर्यादशोत्तरं शतं प्राग वत्सूक्तं कुंतिं दत्त्वा मल्लज्जपतिहारपाः यद्वा प्रतिदिनं होममष्टोत्त
 रशतं देशिके मूर्तिर्यैः कुर्याद्वा वत्कार्यं समाप्यते संध्यासु तिसृषु बलिमंत्रे दद्याद्यथादिति आचा

रामः

३७४॥

ये दक्षिणादेयारु त्विह्यमश्च स्वशक्तिः नोजने च यान्ये देयवित्तानुसारतः विनाधिवासनयज्ञा कृतो निफल
 प्रद इति ततो गुरु बलिर्निर्गम्य प्रासादाधिमुखो नृवानंदवरूपं ध्यायेत् पादौ पादशिलास्तस्य जंघापादौ
 धंसुच्यते गर्भश्चैवो वरंजचकटिश्च कटिमेखला लानश्च बाहवो ज्ञेया घटा जिह्वा प्रकीर्तिता दीपाः प्राणो
 स्पविज्ञेयो हृदयानेजलनिर्गमः ब्रह्मस्थानं पदे तच्च तत्राग्निपरिकीर्तितः हस्तग्रं पिंडिका ज्ञेया प्रतिमा पुरुषा
 स्मृतः पदचारस्त्वहंकारो ज्योतिस्तच्च ह्युरुच्यते तद्धर्षप्रकृतिस्तस्य प्रतिमा त्मा स्मृतो बुधैः तल्लङ्का वा
 धो हारं तस्य प्रजनस्मृतं मुकुता सानवेत्ता सागवाहकं कर्ण उच्यते कायपासा स्मृतः स्कंधो ग्रीवा चाम
 लसारिकाः कलशस्तु शिरो ज्ञेयं मञ्जादिपुरसंहितं मिदं श्वैवं संधा विद्यात्सलेपो मांसमुच्यते मस्तीति
 च शिलास्तस्य स्नायुः कीलादयः स्मृतः चक्षुषा शिखरास्तस्य ध्वजा केशाः प्रकीर्तिताः एवं पुरुषरूपं
 तं ध्यात्वा च मनसा सुधा प्रादं पूजयेत् पश्चात् गंधधनादिभिः शुभैः सूत्रेण वेष्टयेद् देववासस्तस्य रिकल्प
 येत् प्रासादमेव मभ्यर्च्य वाहनं चायमंडप इति ततः कुंडं वास्तोष्यते इति मंत्रेणाष्टोत्तरशतं त्वादेव मंत्रेण च कुं

त्वा पूर्णाङ्गस्य तं सर्वं कृत्वा दिग्बलिं दत्वा चात्मानं निवेद्य प्रणमेत् पत्रं तु स्वयं नृदेवः प्रागेव वा प्रतिष्ठितः प्रासा
दस्य नूतनस्तत्रापि तदन्तरे मंडपं कृत्वा पूर्वेषु सुगुणवाचननां दीप्तां च देवप्रतिष्ठां कृतं मंडपं स्थापयन् त्रि
वरणादिकं कुर्यात् तत्र गुरुं वेद्यां तद्देवता मंडलं कृत्वा वासुदेवता पूजनातिशयात् पूजापूजागोत्रस्य
होमा शेषादिवास्तुपीठदेवता वास्तुदेवहोमे काशतिकलशस्थापनानि कृत्वा तैः प्रासादं क्षालयित्वा
जमानमभिषिच्य सा प्रादुर्भूतैर्दित्येता चानेव विधिः अयमंडपादुत्तरतः पूर्वकल्पितैः शान्तिकलशादिजले
सपरिकरं यजमानमभिषिच्येत् ततश्चायं मूर्तिपद्मास्येन पत्न्या दान्परितोष्य प्रासादोत्संगं कुर्यात्
तत्र मासपक्षाक्षचिख्य इमं शिलेष्टकादावादि तिर्मितं बलनीजगतां प्राकारपरिगोपुरपरिवारदेवतालयं
संयुतं तत्र देवता लोका कामः कुलक्षया तु यहाया मुकदेवता प्रीतये ह्यमुस्तजामाति कुशयवजलानि
शतं अष्टाविंशति वा पूर्णाङ्गस्य तत्संकुंडे कृत्वा निवासितां कूर्मशिलां ब्रह्मशिलां पिंडिका च त्रारमिति
गृहीत्वा अविघ्ना नावायं प्रषोदकधारया अस्त्रमंत्रेण शान्तीयेन वा प्रासादस्य द्वारस्य च मध्याधवेन

रामः

॥ ७७५॥

यता र्धेन वेशाना मुत्राधांश्चित्य स्नानादि संस्क्रुतां कूर्मशिलां प्रणवेन पंचरलोपरि निधाय तच्छ्रैसौ वर्णकू
र्मंदारसंस्तुतिं धाय तदुपरि तानि निधाय षड्दिशः कर्त्तव्यं तं पंच चत्वारिंशत्कर्त्तव्यं वा ब्रह्मशिला मधिवा
धिमतानि दध्यात् त्रुनमो व्यापिनि स्थिराश्च चले ध्रुवं तु श्रालं स्वाहेति मंत्रेण यथाशक्तिसंपूज्य त्वमेव
परमाशक्तिस्त्वमेवासनधारिका शिला जया त्वया दयादिति मंत्रेण शतं शतमष्टावेति मष्टौ वा कृत्वा
चार्योष्टदिकं स्थेभ्यः कुं नेभ्यः पात्रे वा पमुष्ट्य मूलमंत्रेण शतं कृत्वा निमित्य प्रतिमां संनिधौ गत्वा सर्व
तीर्थमयमिदं जलमिति ध्यायद् इदमेव मूर्ध्निषिचेत् नरसिंहं न कुंफट्तेन देवस्य दिग्बन्धनं कृत्वा मूर्ति
पैः सह दवं प्रार्थयेत् प्रबुध्यस्व मही नागदेवदेव जगत्पते मैघत्रयामगदापाणे प्रबुधकर्मक्षेत्राः प्रबु
धधरानंत वासुदेव मनोस्तुत इति जलक्षारकुशाय तिलांतुल्यवसिष्ठार्थकपुष्पाणि शंखैः कृत्वा
शंखमुज्ज्या देवाया ध्यं देवोतिष्ठ ब्रह्मणस्पत इत्थं कृत्वा परमपवेदं देवस्य पुरतो गुरुः ॥ ८८ ॥ यजमा
न पार्श्वतो मूर्तिपाः एवं परिचरन्त्यस्या देवतार्थं प्रासादद्वारसंमुखं लिङ्गं कृत्वा ध्यं दत्वा प्रासादं प्रवेश

येदिति ततः सयजमानो देशिको देवे पिंडिकाया स्थापयेत् तद्यथा सुलये ईश्वरं भावयन् सौवर्ण्यं पयं
 श्वन्नो निधानं पुनः पुरुषो यावन्ननु चंडं दिना करौ तव त्वमनयशक्त्या युक्तो नैव स्थिरो भवेति उक्ता ध्रु
 वाद्यौ धर्वा पृथिवीति संनं पवित्वा यवं यवोर्ध्वो तत्राश्नात्तमीशानं श्रितं वा देवं पिंडिकायाश्च निधाय
 स्थिरो भवशाश्च तो न वेत्तुक्ता पिंडिकां लिङ्गं गंगोतरालं बालुकासीसकादिभिर्दंडैश्च रयित्वा पुनर्न चालये
 त न तो देवमूर्ध्नि रुदय वा स्य द्वा प्राण प्रति शंक्र्यात् सायया अस्य प्राण प्रति शंक्र्यात् सायया अस्य प्राण प्रति शंक्र्यात्
 रुद्रा क्रवन्तु सामानि छंदो सिक्त्रिया मय वपुः प्राणारब्धा दिवता प्राण प्रतिष्ठये विनियोगः ॥ उं श्रं क्रं
 श्रं यं रं लं वं शं षं सं ह सः ॥ देवस्य प्राण इह प्राणा पुनः श्रं की क्रो इत्यादि देवस्य जीव इह स्थितः ॥ श्रं
 की क्रो इत्यादि देवस्य सर्वे प्रियाणि ॥ श्रं की क्रो इत्यादि देवस्य वा अन्नं चक्षुः श्रोत्रं प्राणा इहा गत्य स्वस्ते
 पे सुरपे न सुचिरं तिष्ठंतु स्वाहेति ध्वनिं वारितं सूक्तं च जपित्वा दिवसं माप ध्यात्वा विश्वं तद्वद्वुरिति देव
 मूर्ध्नि ह संस्तं निधाय परं देवं ध्यात्वा रुद्रसूक्तं रैवत सामानि जप्त्वा प्रातिष्ठिकान् मंत्रान् नृजपत् ॥

रामः

॥ ७७६ ॥

त त विष्णोः ॥ अतसा पुष्पं संकाशं रवचक्रं गदाधरं संस्थापयामि देवे शं देवो नृत्वा जनार्दनं रु
 द्रस्य च सं च दश बाहुं चं च दं कृतं शिरो वरगणं शं वृषं संस्थापयामि त्रिजोवनं ॥ अथ ब्रह्मणः ॥ रुषिनि संस्तु
 तं देव चतुर्वक्त्रं जटाधरो पितामहं महाप्राज्ञं स्थापयामं बुजौ हवं सूर्यस्य सहस्रकिरणं शं तं मप्रारो गण
 से वितं ॥ प स हस्तं महाबाहुं स्थापयामि दिवाकरं ततो देवस्य रुद्रं यं स्पृशं च जपेत् तद्यथा विष्णोः पुरुष
 सूक्तं रुद्रस्य रौद्रं ब्रह्मणो ब्राह्मणं रवे सौरं ॥ अत्येषां तत्र त्र्यकान् मंत्रान् नृजपित्वा प्राणव्याहृति शिरः सहि
 तं गायत्री प्राण सूक्तं च जपित्वा संनिधं क्रुयात् नमस्ते सक संतोष परमात्मने ज्ञानं विज्ञानरूपाय ब्र
 ह्मणे जोतु शस्त्रिने गुणति क्रोतवे गाय पुरुषाय महात्मने ॥ अथ क्त्या यपुराणाय विष्णो संनिहतो भव नृगु
 र्देव देवेश त्वं पिता सर्वदेहिने त्वया व्याप्तमिदं सर्वं जपेत् स्थावर जंगमं पावकं श्वे वयमो निरुतिरेव च
 वरुणो मा रुतः सोमे ईशानः प्रचुरव्ययः येन रूपेण भगवन् त्वया व्याप्तं चराचरं तेन रूपेण देवेश अर्वायाः
 संनिधौ नवः सर्वमंत्रादि संयुक्तो लोका तु यह काम्यया अत्रार्चयामहा देव सन्निहतः सदा सूर्या चिंम

प्र.म.

॥२१॥

सोयावद्यावन्निष्ठतिमेदिनी तावत्सुयात्रदेवेशोऽस्मात्तव्यं छयाप्रभोऽति॥ अथ स्थापितस्य परिवारदेवता॥
नंदिमहाकालवृषभचंद्रगिरिदत्तकौमानिनायकविष्णुब्रह्मजयतेऽंग्रियमग्निपमिकतिवरुणवायुसो
मेशानासरोरुगंधर्वगुह्यकविधाधरादीनरुस्यब्रह्मणो विष्णोदयः॥ परिवारदेवताः॥ विष्णोब्रह्मादयः॥ ए
वचंडिविनायकादीनामग्निपरिवारकल्पनं॥ ततः कुंडेष्टंगहोम॥ ततः पूर्वकुंडेष्टंगदयमंत्रेणाज्याहुति
विंशतिकं दक्षिणकुंडेशिरोमंत्रेणा॥ पश्चिमे शिरोमंत्रेणा॥ उत्तरे कवचमंत्रेणा॥ आचार्यकुंडेनेत्रमंत्रेणा॥
सुनः पूर्वकुंडे अस्त्रमंत्रेणेति॥ ततः आसुधमंत्रैः कृत्वा प्रार्थयेत्॥ तद्यथा॥ लोकांतुग्रहहैतव्यस्थिरो नव
सुरवासन सोनिध्यं हि सदा देवप्रत्यहं परिवर्तये॥ मानूस्सुजाविरामोऽस्मिन् यजमानः सम्पद्यतां॥ संपाल
यसतां राष्ट्रसर्वोपश्रवर्जितं॥ क्षेमेण वृद्धिचतुर्लोकसुखमहायुग्मश्रुतां॥ इति संप्राप्य विधिना देवं
सांगं समर्चयेदिति॥ ततो बहिरिज्जादीनरुतत्र नाम मंत्रैः स्थापयेत्॥ विष्णुश्चेत्तु प्रचंडजयविजयान्॥
शिवश्चेन्नंदिमहाकालचंद्रगिरिगणेशान्॥ सूर्यश्चेत्तु पिंगलमहाहरारुणान्॥ अथ शिवस्यावाहनादि

रामः

॥७७७॥

पूजयेत्॥ यस्य सिंहारथे युक्ता व्याघ्राभूतास्य चोरगाः॥ ऋषयो नां कपालाश्च द्विबन्धस्तथा वृषः॥ प्रियाग
णामातरश्च सोमो विष्णुपितृमहः॥ नगायक्षाः सैगंधर्वा ये नदिव्या न नश्वराः॥ तमहन्नक्षत्रीशानं शिवरुद्रमुमाप
ति॥ आवाहयामि सगणं सपत्न्याकं वृषध्वजा॥ आगच्छ नगवन्तु॥ जालुग्रहाय शिवो नवा॥ आश्वतो नवपूजा
मैगृहाणा त्वनमो नमः॥ स्वागतमनुस्वागतं नगवतेन मो नमः॥ सोमाय सगणा य स परिवारा य प्रतिगृह्णीत
नगवान् मंत्रपूतमिदं मर्ध्म पाद्यमाचमनायमासनं ब्रह्मणा निहितमनमः स्वाहेति॥ आगच्छ नगवान्
स्यादिका मंत्रा ऊहेन सन्नसाधारणाः॥ एवं पूज्य दधिदुग्धघृतमध्वशर्करारथैः॥ संमंत्रैः मध्ये सुगंध
जलं पुतैः स्नापयेत्॥ ततो यज्ञायतः ततो विराट् स हस्त्रशर्षाः॥ अन्विताश्चरन्ते॥ पुरुष एवेदं॥ त्रिपाद
ध्वये नंदं तत्वावान्॥ इति चतुःकृत्वोपेत्य॥ प्रतिपद्यो पंचजलेन देवस्य पादौ नान्विबद्धाः॥ शिरश्च स्पृशेत्॥ त
तो लिंगमंत्रैः प्रार्थयता नगवन्तु देवदेवा धर्मकामार्थमोक्षदां॥ विद्याविद्येश्वरैरुज्जैर्गणैर्बौलोकपालकैः देव
दानवगंधर्वैश्च किन्नरैः सह॥ अस्मिन् लिंगे महादेव सर्वदा वसवै प्रभो॥ पुंसो मनुग्रहा र्था यष्टयि॥

प्र. म०

॥ २२ ॥

आस्वेष्टया नो परावरेण नावेन स्थातव्यं सर्वदा त्वया ॥ सर्वविघ्नहरः पुंसो सर्वदुःखहरः सदा ॥ सर्वज्ञयजमान
स्य इच्छासंयत्करो न वा ॥ नमस्ते सर्वधर्माय संतोषविनितात्मने ज्ञानं विज्ञानं तत्प्रायश्चित्तं ते नो निशादिने
नमस्ते शुद्धदेहाय पुरुषाय महात्मने ॥ स्थापनां मूर्तिपात्रिणा च चिन्तादा ॥ ग्रामदेशान् पारंगं शान्तिर्न
वतु सर्वदा ॥ पूजकाराधकानां च नक्तानां नक्तवस्तु सर्वेषां च जगन्नाच इच्छा सिद्धिप्रदो नवचंद्रको
वनिपर्यंतं लिङ्गे स्मिन् परमेश्वर ॥ स्थातव्यमुमुयासां सर्वलोकां तु कं पथा यावश्चंद्रसूर्यश्च यावत्ति
ष्ठितिर्दिना तावत्त्वया त्रदेवेश स्थातव्यं स्वेष्टया विनो इति ॥ तत्पुरुषसूक्तेन विष्णोषोडशा पचारं कृ
त्वा पुराणमंत्रैरन्यैर्वास्तुत्वानमेत् पुनश्च येषु ज्ञानतो वापि याचद्विधिसुष्ठितं ॥ सर्वस्वत्प्रसादेन सम
ग्रो नवतात्ममेति शिवस्यापि ज्ञानतो ज्ञानतो वापि न गवन्पुत्कृतं मया ॥ तत्सर्वं पूर्णमेवास्तु त्वत्प्रसादा
दधोदक्षजेति ॥ अथ कर्तव्यं नमयुतं देवस्य नाम कुर्यात् सर्वदा व्यवहारार्थं तच्च विष्णोरसुकस्वामी च
मुकनारायण इति वा शिवस्यामुकेनारायणेश्वर ॥ नानौरमुकादित्या देव्या अमुकेश्वरी गणायतेषु

रामः

॥ २१६ ॥

कविनायक इति ॥ अथ नैमित्तिके दोषे प्रायश्चित्तः ॥ तत्र स्थाप्यमानदेवचालिङ्गं वा यां दिशं मुपाश्रयेत्तत्र दिगाश
मंत्रेण श्रोत्रं शतसंख्यया शमीपलाशीन्यतरसमिद्धे मेतिलहोमं वा कृत्वा पूज्यं कृत्यं तं कुर्यात् दिगाशमं
त्रावतारमिंद्रमित्यादयः प्रसिद्धाः ॥ अत्राचार्यदक्षिणाक्रमतो गजो मेषो महिषाजः मुक्तिर्मुक्ताफलं स वस्त्र
युग्माधेनुकृष्य न इत्यादिका ॥ तत्र कृत्वा प्यमाने देवेशे शान्ते शुभे नो ते स्फुटीते वा शांत्यर्थं मूलमंत्रेण श्रो
त्रं शतं कृत्वा प्रतिष्ठाहोमं कुर्यात् ॥ शिवाय स्मिन् नवस्वाहा ॥ शिवाय प्रमेयो नवस्वाहा ॥ शिवाय नादिबो
नो नवस्वाहा ॥ शिवाय नित्यो नवस्वाहा ॥ शिवाय सर्वगो नवस्वाहा ॥ शिवाय विनाशो नवस्वाहा ॥ शिवाय कृ
त्तु नवस्वाहेति ॥ अथ सर्वशांत्यर्थं मघोरमंत्रेण श्रोत्रं शतं तस्मिंश्च कृतं कृत्वा सर्वप्रायश्चित्तं च कृत्वा इ
ज्ञाने बलिं दत्वा च मय्यशो ननासने यजमानमुपवेश्य यवरासां मंत्रांतरैश्चाभिषिंचेत् ॥ अथाचार्यपूज
नं ॥ तत्र यजमानश्चाचार्यमासनमुपवेश्य सक्तस्य ग्रामं गोसहस्रं मर्द्धतदं दं वा गोशतं मर्द्धं वा दं वा वृ
षभैकादशकं पंचैका वा सालं कृतां यथा शक्तिसन्निधाय देशका लौसकीर्त्यं देवप्रतिष्ठासिध्यर्थं मिमं द

क्षिणतुल्यमहमावाययिसं प्रददे नमुमेतिस्फक्तातद्वस्तेगोपुच्छादिसकुशतिधयवजलातिक्षिपेत् विज्ञा
ययेच्च॥ भगवन्सर्वधर्मज्ञाशिवधर्मपरायणः सर्वशास्त्रार्थतत्त्वज्ञाशिवशास्त्रविशारदः अनादिजन्मसं
तानेह्यप्रमेयनवासवे॥ अद्यमेह्युत्तमेजन्मअधमेसफलधनं॥ अद्यमेजननोच्छित्तिरद्यमेपरमेपदं॥
मोचितोहंतवयानाशुदुश्च द्याववंधनात्॥ ईशानातस्त्वयायस्माद्वेनेवनवाणवात्मुक्तोहमर्त्यसंसार
त्युपतोहंतवांतिकं॥ ज्ञानतोज्ञानतोवापियन्तूनं यकृतंमया॥ तत्सर्वं पूर्णमेवास्तुत्वं प्रसादात्तद्वामस्वप
इतिगुरुरपि समस्तजगदुत्पत्तिस्थितिसंहारकारका॥ शिवशास्त्रचरः स्ताद्वत्सर्वकामदाः प्रव्यहीनं
तुयत्किंचिद्विधिहीनंतुयद्भवेत्॥ तत्सर्वं प्रसमेवास्तु प्रसादात्कारणस्य तु स्थाप्यष्टकस्य मूर्तिनां शिल्पि
नां तथा सराष्ट्रयाधिवानां च शांतिर्नवतुसर्वदा॥ नृसुपुत्रकलत्रैश्च स्वमित्रवज्रवाहनैः कारणस्य प्रसा
देन सर्वलोके श्वरो न वेत्स्य यजमानायाशिषंदद्यात् ततः स्थापकमूर्ति यजपिनः कृत्विक्स्तुपतिर्देव
तान् संपूज्य तेन शक्तितोदक्षिणंदद्यात्॥ अधिवासनसद्यो वा ब्रह्मकालसाधंवा॥ तत्र सद्यपदेवण

रामः

७७॥

माणधकुंकुमादिसर्वप्रयैस्तदिन एव देवलेयेत्॥ अत्येत्तु प्रथमेह निकुंकुमेन देवं लेपयित्वा पूजयेत् द्वि
तायदिने हरिजासिधार्यकचूणेन॥ एवं तृतायदिने पिष्टसितचंदनयव चूणेन चतुर्थे मनःशिलायप्रिगुचूर्ण
न सर्वलेपनप्रयैषुकपिलाघृतमिश्रणं ज्ञेयं प्रतिमानं लेपत्रयं दिनत्रये कृत्वा शेषलेपांश्चतुर्थे
दिने युगपत्कृत्वा त्रिसंधं बलिदानं च निर्वस्य प्रतिकुंडे हवनसंपादयेत्॥ शांतिमंचकृत्विजः कुर्यात्सिने
कदिननिर्वृते धिवासने ज्ञेयं शिवस्य तु यदा प्रतिष्ठेत्तरकाजं सप्तसुदिनेषु मधुकुंकुमादिलेपाक्रियते तस्य
ष्टदिने स्तुपनार्चना चर्चनादिमहानुस्रवो विधयः॥ इति सर्वदेवप्रतिष्ठाविधिः अथ चतुर्थः कर्मः तच्चतुर्थदि
ने द्वितीये वा कुर्यात् तत्र प्रवृत्त एवाचायेन्मूर्तिपयजमानद्वारपालादिभिः सह मंडपपश्चिमद्वारेण प्रविश्य
तत्र महास्नानसंनारादिकमुपकल्प्य वेद्याः प्रादक्षिण्येन गत्वा कुंडे स्थापितदेवसं चरुमपयित्वा पंच ब्रह्मनि
रंगसहितैः सह द्वाकृतैर्होमं कुर्यात्॥ ब्रह्ममंत्राय च ईशानः सर्वविद्यां तत्पुरुषाय विमहे अघोरे न्योष
घोरे न्यो वामदेवाय नमो न्योष्टाय सद्योजातं प्रपद्यामीति प्रायुक्ताः अंगमंत्रा अपि अम्यः संभूतः वेदा

हं प्रजापति॥ यो देवेभ्यः रुचं ब्रह्ममिति ततः कृत्वितो ह्यतेन तिलैर्वा स्वकुं देषु शतं कृत्वा गौराभिर्मायेति मंत्रे
 ण चतुर्दशरिति शिवस्य चतुर्थी कर्म॥ एवमन्यदेवविषयेऽपि पूर्ववत्स्थापितं देवत्वं चतुर्दशमपयित्वा स्वमंत्रै
 र्ब्रह्महोमं कुर्यात्॥ कृत्वितोऽपि ह्यतेन शतशतप्रतिकुंडं कृत्वा पूर्य कृत्वितुं कुर्यात्॥ गुरुश्च शान्तितो
 येन मूर्तिमिच्छा निर्मात्य संप्रसार्य पुनः पूजयित्वा काशीति घटात् पूर्ववत्स्थाप्य संप्रयेदिति यद्वा पुराणं
 तरोक्तप्रकारेण पूजयेत्॥ तत्र दध्यक्षत कुशाग्रक्षीरदूर्वा मधुपुष्पसिद्धार्पकपुष्पफलतोयान्वितमर्घ्यपा
 त्रमासाद्य कलशाष्टसहस्रमष्टशतमष्टौ चतुरो वा कलशान् सो वसान् राजतान् ताम्रान् रतिकमयान् स
 न्मयान् चोपकल्प्य तेषु शान्ते दवरिपोहिष्टेति मंत्रैरुद्धृतं तीर्थजलं प्रक्षिप्य मज्जा मेयक्षीरदधिमधुतश
 करीषुष्पिपुष्पफलकुशलगंधपंचगव्यादिकं च प्रक्षिप्य ततः समुद्रं वः प्रक्षिणेतीति मंत्रैरा देवामर्घ्यं समर्प्य
 स्तापयेत्॥ तद्यथा पंचघ इति पंचगव्येन दधिकाव्या इति दध्नाः अथापस्वेति क्षीरेण ते रजोसीति ह्यतेन
 मधुता इति मधुना देवस्य त्वास रस्य त्पैमेष ज्येनेति पुष्पोदकेन परिवाजपतिरिति रज्ज्वोदकेना देव

रामः

॥३४॥

स्त्वेतिकुशोदकेन अथापस्वेति क्षीरेण ते रजोसीति ह्यतेन वसोपवित्रमि
 तिसहस्रधाराकुंभेन ततस्तस्मात् स्तापनं॥ ततश्च धत्वा वेदतिपुं च वस्त्रं सूत्रेण नीराज्य बलिहरतिमुच्यते
 सपत्न्यादिति कौतुकं विमुच्य सुगंधवस्त्रेण पंचनद्य इति वपरिमाष्टिं॥ महाकिन्यास्तपद्धारि सर्वपापहरं
 नं॥ तदिदं कल्पितं देवसम्यगाचम्य तां त्वयोत्साचमनीयं निवेदयेत्॥ वेदस्तुक्तसमायुक्ते यज्ञसानसमन्वि
 ते सर्ववर्णप्रदे देववाससाते विनिर्मिते इति वस्त्रयुग्मं शरीरतेन जानामि चेष्टानैव वनैव च मया निवेदि
 तं नत्वा चंदनं प्रतिगृह्यतामिति कुंकुमकर्पूरयुक्तचंदनं मणिमुक्ताप्रवालाद्यैस्त्वं पुष्पैर्मया कृता पूजा
 तु देवदेवेश प्रसादाद्भवतस्तवेति पुष्पं वनस्पतिरसो दिव्यो गंधाद्यः सुमनोहरः आद्येय सर्वदेवां धूपो
 यं प्रतिगृह्यतामिति धूपमंत्रः त्वंचंस्त्वं रविर्विष्णुस्त्वं रत्नाक्रताशनाः त्वमेव सर्वज्योतिषी दोषोयं प्रति
 गृह्यतामिति इत्युक्त्वा च त्वारिशतावादीयैरारात्रिकं अन्नं चतुर्विधं स्वाडरसैः षड्भिः समन्विता न
 स्य नीज्यसमायुक्तनैवेद्यं प्रतिगृह्यतामि नैवेद्यं सन्नपायतेन मइति नृषणादित्वा पूर्वकृतं होमं निवेद्यं

प्र.म.

॥२५॥

प्रार्थयेत् यन्मया नक्तियोगेन पत्रं पुष्पं फलजलं अवेदितं च नैवेद्यं तद्गृहणानु कं पयः मंत्रहीन क्रियाहीन
नक्तिहीनं जनार्दन यत्पूजितं मया देव परिपूर्णं तदस्तु मम इति ततः पुनरष्टोत्तरसहस्रं मूलमंत्रेण कृत्वा ग
तां दशांशेन पूर्णा कृतितं कृत्वा स्वस्तिवाचने कारयित्वा इन्द्रादिभ्यो वसिदत्वा च मन्त्रेषु समापयेदिति
इति चतुर्थकर्मविधिः अथ शैवे चंडपूजा चतुर्थकर्मदिने दिनांतरे वा अमुकलिंगप्रतिष्ठांगतया चंडप्र
तिष्ठां करिष्ये इति संकल्प्य प्रासादाद्वह्निः गर्भगृहार्द्धसूत्रांतराले ईशान्या चंडस्थाने पाठाद्वै चंडमूर्तिसं
स्थाप्य पूजयेत् तत्र ध्यानं रुद्राग्नेः प्रभवचंडं कज्जलाननया नकं मूलदंडधरं रौद्रं चतुर्वक्त्रं चतुर्भुजं पु
रवाजीर्णमहाज्वालं रक्तहादशलोचनं जटामुकुट रवं डं दुमंडितं फणिकं कणं बालयज्ञोपवीतं च साक्षि
सूत्रं कं डं ध्वजपद्मासनासीनं नक्तिप्रकाशितं नाशमिति एवं ध्यात्वा उंचंडा मनाय नमः चंडमूर्तये
नमः धुनिचंडेश्वराय कुंफट् स्वाहेति मंत्रेण वा ह्युंचंडं रुद्रयाय कुंफट् नमः चंडशिरसे कुंफट् नमः च
उशिरवाये कुंफट् नमः उंचंडकवचाय कुंफट् नमः उंचंडाय कुंफट् करयोरस्त्र उंचंडसद्योजाताय कुंफट् नमः

रामः

॥७४१॥

मः उंचंडविधाम देवाय कुंफट् नमः उंचंडं त्रयोराय कुंफट् नमः उंचंडे सुरषाय कुंफट् नमः उंचंडे ईशानाय कुं
फट् नमः इति त्यासो नृकृत्वा षोडशोपचारैः पूज्य विज्ञापयेत् यावातिष्ठति लोके मिनदेवदेवो महेश्व
र तावत्कालं त्वया देव स्थातव्यं शिवसंनिधाविति ततो दिग्बलिंदभूतानि विज्ञापयेत् तथा यावत्कालं
महादेवो लिंगमाश्रित्य तिष्ठति तावत्कालं तुरशार्थं पूयं तिष्ठतमर्चयेदिति ततो गुरुकर्मशेषसंपादन
जासने यजमानमुपवेश्य निषिचत् तत्र देवस्य त्वेति शनौ देवी अथ वर्णसामः सुरास्वेत्यादयश्च मं
त्रा यजमानो महाजलाशये च वन्यस्तानं कृत्वा मंहपमागत्सुर्वादीन्संपूज्य हिरण्पादिदक्षिणां दत्वा
सौयस्कं रागां च दद्यात् गुरुश्च समस्तजगदुत्पत्तिस्थित्यनुग्रहकारकः शिवः सानुचरः स्तादा सर्वदा सर्व
कामद इति मंत्रेण त्रिवेद दद्यात् यथा शक्तिः प्रास्तुता नोजनं क्वचिच्छेदो नास्ति त्रिविक्रमः बाणलिंगव
लेहिनसिद्धिलिंगे स्वयं भुवि प्रतिमा सुचर्वा सुनचंडो धिक्तो न वेदिति इति चंडपूजा अथ चलप्रतिष्ठा
वैधायनायुक्ता तत्र शुचौ देशे मंडपं तदंतः प्रतीच्या उदीच्या माशानां वा कुंडं तदुत्तरतः स्नानोपकरणानि नै

प्र.म०

॥२६॥

कृतेवास्तुमंडलंमध्येवेद्यांसर्वतो नद्रादिमंडलं तदुत्तरतः स्वस्तिकोपरिश्यास्यानंचकृत्वा पूर्वदिने प्रतिष्ठा
दिने वागणेशपूजापुण्याहवाचनेमातृपूजानात्युदधिकश्राद्धनिकृत्वा गुरुमष्टौचतुरोवाकृत्विज
श्चकृत्वा पूजयेत् ततो गुरुमंडपप्रतिष्ठामग्निसंस्थायनंचकृत्वा स्थाप्य देवतपुनैवास्चरुं शपयित्वा ज्यो
तेपलाशादिमिधां प्रत्येकमष्टसहस्रमष्टशतं वा प्रतिदेवतलोकपालमंत्रैर्व्याकृतिनिर्वाजुकुयात् ॥
तावत्संख्याकमाज्यहोमंचकृत्वा स्थाप्य देवताकमंत्रैरासमिन्निजाज्याना प्रतिप्रत्यंच दशाकृतौ स्विष्टक
तंचकृत्वा अष्टसहस्रमष्टशतं वा स्थाप्य देवतामंत्रं जपेत् अथ यजमनो गुधे वरं दद्यात् ततो गुरुदेवपं
चामृतैश्चष्टयकृतत्रयमंत्रैश्चानो देवारितिसंस्थाप्य कलशेन च संस्थाप्य श्रावणं डाघैरनुलिप्यो ह्योदके
न प्रक्षाल्य पुनश्चतुर्निकलशैस्समुज्येष्टा इत्याद्यभिषेकमंत्रैश्चतुर्निकमेणानिषिच्य नद्रपीठनिवेश
द्रुपाद्यैकलशान्नतौ यपूर्णान्पूर्वादिक्रमेण संस्थाप्य समदप ह्यत्र वा नृकशान्नं त्फदकं प्रसवणे दकं या
वान्पुष्पाणि फलानि चक्रमेणानिषिप्य स्थापनक्रमेण संस्थाप्य समदप ह्यत्र वा नृकशान्नं तु कं प्रसवणे

रामः

॥७६॥